

ATATÜRK DÖNEMİ ADANA'DA YEREL BASIN (1923-1938)

Local Press in Adana in the Period of Ataturk

Selçuk URAL

Prof. Dr. Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, sural25@hotmail.com.

Nesrin SOYER

Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars/Türkiye.

Özet

Milli mücadelenin başarılması ve Cumhuriyetin ilanı, Türkiye'de siyasal sistemin değiştirilmesinin ötesinde anlamlar taşımaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın öncülük ettiği yenilikler ülkenin çehresini değiştirirken yerel basın da kendine yeni yayın nedenleri ve alanları bulmuştur. Cumhuriyetle birlikte Adana'da gazete ve dergilerin sayısı ve niteliği gelişmiştir. Bu itibarla Adana önemli merkezlerden biri halini almıştır. 1925'te Takrir-i Sükûn kanunuyla birlikte Adana basını, bir yandan inkılapları desteklerken, diğer yandan bölgenin sorunlarını elden geldiğince sayfalarına taşımışlardır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Adana, Basın, Milli Mücadele, Cumhuriyet.

Abstract

The success in the war of independence and the proclamation of the Republic hold meanings beyond the change of political system in Turkey. While the reforms, which were leaded by Mustafa Kemal Pasha, were changing the appearance of country local press found new publication reasons and fields for itself. The number and quality of the magazines improved in Adana with the republic. Therefore, Adana became one of the important centres. While Adana press was supporting the reforms on one hand with the Law on the maintenance of order in 1925 they also brought the problems of the region to their pages as much as it was possible.

Keyword: Ataturk, Adana, Press, The war of independence, Republic.

GİRİŞ

Basın, matbaanın tarih sahnesine çıkmasıyla insanlığın kaderini etkileyen iletişim araçlarından biri halini aldı. Teknolojinin gelişimi basının toplumda yer edinmesine ve toplum hayatını yönlendirmede etkili olmasına katkı sağladı. Bundan ötürü yerel ve ulusal basın hızla müesseseleşerek hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri oldu¹. Günümüzde ise yerel ve ulusal

---

¹ VURAL, A. M. 1999: **Yerel Basın ve Kamuoyu**, Eskişehir, s.30.

basın hızla uluslararası yapılanmanın parçası haline gelmektedir².

Ülkelerde basın yerel ve ulusal olmak üzere iki alanda incelenmektedir. Yerel basın, bir bölgede yayımlanan, okunan ve ulusal ölçekli haberlerden farklı olarak yöredeki konuları ve gelişmeleri esas alan ve genel olarak kasaba ve şehirde yaşayan insanları ilgilendiren haberlere yer veren gazetelerdir³. Bu sayede yörenin sorunlarından, ihtiyaçlarından, ilgilerinden haberdar olunması ve bu doğrultuda bölgesel ve ulusal çözümler üretilmesi kolay olmaktadır⁴. Ulusal basın ise ulusal sınırlar dahilinde toplumun tamamına ulaşmayı hedefleyen, toplum hayatında yer tutan konulara, meselelere ilgi gösteren ve merkez veya merkeze bağlı bürolardan aldığı haberlere dayalı yayımlar yapan kuruluşların oluşturduğu bütündür⁵.

Ulusal basın milletin bütünü ilgilendiren ortak sorunları kitlesel düzeyde araştırıp okuyucuya sunarken yerel basın daha dar bir okuyucu kitlesine seslenmektedir. Yerel basın ulusal basına göre daha sade bir yapı arz eder ve ele aldığı konular yakın çevreyle alakalı olduğu için okuyucuya daha sıcak gelir. Buna karşın sermayesi, kadrosu, baskı kalitesi ve sayısı, dağıtım alanı ve genişliği gibi yönleri itibariyle ulusal basınla rekabet edemez⁶.

Milli Mücadele yıllarında vatanın kurtarılmasında, yeni bir devletin kurulmasında ve yaşanan siyasal ve sosyal değişimlerin millete aktarılması ve benimsetilmesinde, milli mücadele şuurunun oluşturulmasında yerel basının rolü kesinlikle inkâr edilemez⁷.

İtilaf devletlerine karşı ölüm-kalım mücadelesi başlarken devrin telgraftan sonra en önemli iletişim aracı durumundaki gazetelerin kayıtsız kalmaları mümkün değildi. Aşağı yukarı bütün vilayetlerde birer ikişer gazete yayınlanmaktaydı ve bunların büyük çoğunluğu o zor günlerde

² ÖZTÜRK, Y. 1992: “**Yerel Anadolu Basını**”, Yerel Basın Kurultayı Bildiriler 15-17 Mayıs 1992, Adana s.149.

³ VURAL, A. M. 1999: s.41.

⁴ TİPİ, B. 1992: “**Yerel Basının Önemi**”, Yerel Basın Kurultayı Bildiriler 15-17 Mayıs 1992, Adana, s.21.

⁵ VURAL, A. M. 1999: s.40.

⁶ BODUR, F. 1996: **Yerel Basında Yönetim ve Örgüt Yapısı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir, s.39; AYDIN, M. 1992: “**Yerel Basın ve Habercilik**”, Yerel Basın Kurultayı Bildiriler 15-17 Mayıs 1992, Adana, s.27.

⁷ MUTLU, E. 1998: “**Yerel Basın ve Demokrasi**”, II. Yerel Medya Eğitim Semineri, Trabzon, s.100.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının mücadelesine destek verdiler. Trabzon'da Barutçuzâde Faik Ahmet Bey'in başyazarlığını yaptığı İstikbal⁸, Erzurum'da Süleyman Necati Bey'in müdürlüğünü üstlendiği Albayrak⁹ ve Sivas'ta İrade-i Milliye¹⁰, milli mücadeleye verdikleri desteklerle öne çıkan gazeteler olmuşlardır. Gazeteler yayınlarıyla halkta milli şura katkı sağlarken, diğer yandan zararlı cemiyet ve gazetelerin gücünü kırarak milli teşkilatların çalışmalarını kolaylaştırmışlardır.

Adana, mütarekeye bağlı olarak gelişen askeri ve siyasi olayların içerisinde yer vilayetlerden biri oldu. Önce 2. Ordu'nun Konya'ya çekilmesi ve ardından yaşanan Fransız işgali vilayetin ve Adanalıların hayatını derinden etkiledi. Adanalılar milli mücadelenin başlamasıyla birlikte

⁸ Gazete, cemiyetin kuruluşunu 15 Şubat sayısında büyük bir sevinçle duyurdu. Erzurum Kongresi'ni ülkenin kurtuluşu noktasında önemli bir adım olarak görmekteydi. Cemiyetin bu yöndeki çalışmalarını gönülden destekledi. Gazete Rum gazetelerinin –Ebuhi ve Farosianadolis- yanı sıra Ömer Fevzi'nin idare ettiği Selamet gazetesinin yıkıcı propaganda ve yayınlarına karşı mücadele etti. Bolşevik fikrine şiddetle karşı çıktı. COŞAR, Ö. S. 1964: **Milli Mücadele Basını**, İstanbul, s.216-222; BAYRAK, H. 1999: “**Milli Mücadele'de Trabzon Basını ve İstikbâl Gazetesi**”, Trabzon Tarihi Sempozyumu, Trabzon, s.563-567; ÇAPA, M. 1992: “**Milli Mücadele Döneminde İstikbâl Gazetesi**”, Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:10, s.140-160.

⁹ Albayrak Gazetesi, ilk defa 1913'te Erzurum'da yayınlandı. İkinci yayın hayatı ise İkinci Ardahan kongresi kararları çerçevesinde 5 Mart 1919'da başladı. Sorumlu müdürlüğünü Süleyman Necati Bey'in üstlendiği gazete Vilâyât-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi'nin yayın organıydı. Bu itibarla Milli Mücadele'nin Erzurum'daki sesi durumundaydı ve bölgede milli teşkilatlanmaya yönelik her girişim ve çalışmayı destekledi, canla başla savundu. Albayrak'ın yazı heyetinde Süleyman Necati Bey'in dışında kardeşi Mithat, Dursunbeyzade Cevad ve kardeşi Sıdkı Beyler bulunuyordu. Gazete 1920 yılı sonlarına kadar çizgisini korudu. Fakat bu tarihten itibaren Milli Mücadele'ye cephe aldığı için 1921 yılında kapatıldı. AKBULUT, D. A. 1991: **Albayrak Olayı**, Erzurum, s. 4-10. GÜNERİ, S. N. 1999: **Hatıra Defteri**, (Yayına Hazırlayan: Ali Birinci) İstanbul, s.35; KONUKÇU, E. 1992: **Selçuklulardan Cumhuriyete Erzurum**, Ankara, s.757; SELVİ, H. 2000: **Milli Mücadelede Erzurum**, Ankara, s.56; BAŞAK, T. 2000: **Milli Mücadele Günleri'nde Cevat Dursunoğlu**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, s.119-120.

¹⁰ Gazete yayınlarını bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri şekillendirdiği için aynı zamanda milli mücadelenin resmi yayın organı sayılmaktaydı. Bkz. URAL, S. 2005: “**Ali Galip Olayı'nın Milli Mücadele Taraftarı Gazetelerdeki (Albayrak ve İrade-i Milliye) Yankıları**”, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, V/29-30, Ankara, s.159-175.

Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer alarak Fransızlara ve Ermenilere karşı mücadeleye girişti. Vilayette yayınlanan "Adana", "Adana'ya Doğru" ve "Yeni Adana" gazeteleri işgale ve baskılara aldırmadan milli mücadelenin yanında yer alarak yayınlarıyla Fransız ve Ermeni gazetelerine savaş açtılar¹¹.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın öncülük ettiği yeniliklerin benimsenmesi, Avrupa ve dünyadaki gelişmelerin izlenmesi ve halkın bunlar hakkında doğru bilgilendirilmesi yeni dönemde basının varlık nedenlerini ve çalışma alanlarını meydana getiriyordu¹².

1923-1926 yıllarında ülkede yaşanan siyasi ve askeri gelişmeler hükümeti rejimi korumak ve kalıcı hale getirmek üzere sert tedbirler almaya zorladı. Bu dönemde Takrir-i Sükûn kanunundan hareketle çok sayıda gazete kapatılırken doğan boşluğu yeni gazeteler kapatmaya çalıştı¹³. Bu türden gelişmeleri takip açısından Adana vilayeti önemli merkezlerden biri olmuştur. Zira söz konusu dönemde kapatılan Toksöz ve Sayha gazetelerine karşılık çok sayıda gazetede de yayın hayatına başlamıştır¹⁴.

1919-1926 ve 1926-1938 dönemleri arasında gazetelerin sayısı, etkinliği, siyasi görüşleri, rejim, inkılaplar, iktidar-muhalefet ilişkileri gibi hususlarda nasıl bir değişim geçirdiğini tespit etmek ayrı bir makale konusunu teşkil etmektedir. Atatürk döneminde yayın hayatına başlayan gazete ve dergiler yukarıda bahsi geçen karşılaştırmaya hazırlık olmasının ötesinde bir devrin anlaşılması açısından önemlidir.

1- ALTUNYURD

Altunyurd gazetesi 15 Mayıs 1339/1923 tarihinde Yeni Adana matbaasında yayın hayatına başlamıştır¹⁵. Gazetenin sağ alt köşesinde tarih, sol alt köşesinde ise nüshanın yılı ve cildi yazılıdır. Gazete başlığın hemen altında yer verdiği logoda "Türk Ocağının gayesini takip eder" ifadesini benimsemiştir¹⁶. Arka kapağında ise imtiyaz sahibinin Güleklizâde Ahmet

¹¹ Geniş bilgi için bkz: AKALIN, G. 1998: **Milli Mücadele Döneminde Adana Basını**, Adana, s.5-6.

¹² ÖZKAYA, Y. 2011: "**Cumhuriyet Döneminde Görsel ve Yazılı Basın**", Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Ankara, s.224.

¹³ TOPUZ, H. 1973: **100 Soruda Basın Tarihi**, İstanbul, s.140.

¹⁴ ÖZKAYA, Y. 2011: s.223

¹⁵ ALTUNYURD, C1, Sayı:1, 15 Mayıs 1339, ön kapak.

¹⁶ ALTUNYURD, C1, Sayı:1, 15 Mayıs 1339, s.1.

Bedri, tahrir müdürünün Ferid Celal, idare müdürünün Mustafa Uluğ ve mesul müdürünün Agâh Tuğrul Bey olduğu ve abone şartları kapsamında Türkiye için 400 kuruş, yabancı memleketler için seneliği 490, aylığı 230 kuruşun takdir edildiği bilgisi veriliyordu. Gazete her nüshasında ucuz şartlarla ilan kabul ettiğine dikkat çekerek son sayfalarında ağırlıklı olarak doktor, dişi ve eczane ilanlarına yer ayırmaktaydı¹⁷.

Gazetenin yayın amacı ilk sayısında “Gayemiz” adlı makaleyle okurlarına duyuruldu. Makalede gazetenin hedef kitlesinin öncelikle gençlik olduğu, onun iyi yetişmesi ve memleketi sahiplenmesi için elden gelen her türlü desteğin temin edileceği belirtiliyordu. Bunu yapmak içinde Adana’nın kültür ve medeniyetine katkı sağlayanların eserlerini sayfalarına taşıyacağı vaadediliyordu. Yazara göre irfan ve sanat alanlarında Türkiye’den daha ilerisindeki milletlere hızlı bir surette yetişmek yeni cumhuriyetin hedefi olduğuna göre bu sahalarda kuvvetle çalışmak gerekiyordu. Fakat çalışmak için de insanın kendisini iyiden iyiye tanıması büyük ve zaruri bir ihtiyaçtı. Bir insanın her şeyden evvel benliğini ve kendisinin nasıl bir millet olduğunu öğrenmesi lazımdı. Bunun için Türk tarihinin öğrenilmesi büyük önem arz etmekteydi. Gazi Paşa’nın Adana’yı ziyaretlerinde bu yöndeki sohbet ve telkinleri gazetenin yayın hayatına başlamasında birinci derece rol oynamıştır¹⁸.

¹⁷ ALTUNYURD, C1, Sayı:1, 15 Mayıs 1339, Arka Kapak.

¹⁸ “Bugün Adana’mızın her tarafında her hareketinde gençliğin kuvvet ve iktidarı göze çarpmaktadır. Adana gençliği çalışıyor, çalışacak daima zinde ve hâkim kalacaktır. Altunyurd bütün mündericatta Adana muhitiyle alakadar olacak Adana’mızın güzelliklerini, Adana’mızın tarihini Adana’mızın cüretini, bugünkü vaziyetini tespit edecektir. Bu işlerin kolay olmadığını pekâlâ biliyoruz. Fakat şimdiye kadar başlanmış bir işe başlamak bunları mümkün merteye ifâ etmek herhalde memleketimiz için en lüzumlu bir şeydir. Altunyurd hikâyesi güzel intişar eden bir mecmua değil her manasıyla Adanalı olacaktır. Adana civarında yetişmiş halk şairleriyle, halk kıyafetleriyle, halk hikayeleriyle meşgul olacak. Yapacağımız en mühim işler irfan ve sanat sahasında kuvvetle büyük bir cihetle çalışmaktadır. Sanat ve irfan sahasında bizden çok ileride bulunan milletlere seri bir surette yetişmek bizim için en hayati bir meseledir. Fakat çalışmak için biz insanın kendisini iyiden iyiye tanıması büyük ve zaruri bir ihtiyaçtır. Bir insanın her şeyden evvel benliğini ve kendisinin nasıl bir millet olduğunu öğrenmesi lazımdı. Maa’t-teessüf pek çoğumuz tarihimizi ve kendimizi unutmuşuz. Altunyurd’un intişarına bizi sevk eden Gazi Paşa’nın musâhabesi olmuştur. Gazipaşa çiftçiler tarafından verilen ziyafette köylülerimizle musâhabe ederken köylülerimiz nereden geldiklerini, kimin çocukları olduklarını, burada kaç asırdan beri yaşadıklarını sordular. Köylülerimizden biri: Ne yapalım Paşam bilmiyoruz bizi

Yayın heyeti birinci sayının altıncı sayfasında Gazi Paşa Hazretleri ile Latife Hanım'ın Adana Türk Ocağı önünde çekilmiş resmine yer vererek iki muhterem misafirin Türk Ocağı hatıra defterine yazdıklarını okuyucularla paylaşıyordu. 15 Mart 1923 tarihli yazıda Mustafa Kemal Paşa duygularını şu sözlerle dile getiriyordu: “*Adana Türk Ocağı Türklük nurunun feyyâzi menba olsun! Bu ocağın ateşi çok, pek çok kadîmdir. Onu asırlarca söndürmeye çalışmaktan hâli kalmadılar. Fakat buna her teşebbüs edenin ocağı söndü. Çünkü o müteşebbisler düşünmüyorlardı ki Adana Türkocağı en asil Türk ocaklarının kızgın ateşleriyle daima tenmiye olunmuştur. Ocağın bugünkü nurlu alevi her kalbi aydınlatır. Ben bugün bu alevin sıcak temasında ne derin sevinç ve saadet hisleri duydum*”. Latife Hanım ise “*Bu zengin topraklara böyle münevver gençlere böyle malik olan Türk Adana'nın ocağı daima tütsün*” temennisini paylaşıyordu¹⁹.

Gazetede irfan ve sanat haberleri kadar köylüye ve tarıma ilişkin haberlere de büyük yer veriliyordu. Çünkü tarımın iktisadi hayattaki rolü ve yeri göz önüne alındığında bu alana ilişkin gelişmelere önem atfedilmesi boşuna değildi: “*Şu altunyurdun sinesinde yatmış, harap olmuş, köyleri görüp boş köylerin saadet günlerini hatırladıkça köylümize acımamak ona çok yardım etmek lüzumunu duymamak kabil değil bu manzara karşısında inzârimızı maziye tevciye ettiğimiz zaman pek büyük facialar görüyoruz. Fakat bütün bunlara iman, namuskâr köylü tam bir yokluk içinde didinerek çalışmış çabalamış mensup olduğu millet içinde kendine düşen vazifeye yaklaştı. Geçen sene vatanımıza ilk kavuştuğumuz zaman herkes ne yapacağını ne tutacağını düşünmekle eli koynunda müteredit düşünürken cesur ve fedakâr çiftçi şuradan buradan tedarik edebildiği kırık dökük vesaitle tarlasının başına geçmiş ve bizi aç bırakmamıştı. Birinci seviye böylece yarı eden çiftçi gelecek seneler için tertibâtı alıyor. Bir taraftan öküzüyle diğer taraftan ele geçirebildiği makinelerle tarlalarını nadas ediyor ve bize istikbal için daha geniş bir ekmek hazırlıyordu*”²⁰.

---

okutmadılar ki dedi. Gazi Paşa tarafından sorulan bu şeyleri yalnız köylülerimiz değil bir çoklarımız etraflıyla bilmiyorduk. Gazi Paşa o gece nutuklarında sözü her şeyden evvel bir milletin kendisini tanıması icap ettiğini tarihini, yaptığı işlerin kudretini idrak eylememesi, milletlerin dürüst ve layıkıyla çalışamayacağını kendisini ve mazisini bilmeyen milletimizin payidar olunamayacağını izah buyurdu. Bu vazife de Adana'nın gençliğine düşüyordu.” ALTUNYURD, C1, Sayı:1, 15 Mayıs 1339, s.1-2.

¹⁹ ALTUNYURD, C1, Sayı:1, 15 Mayıs 1339, s.7.

²⁰ ALTUNYURD, C1, Sayı:1, 15 Mayıs 1339, s.11.

Tarımda ortaya çıkacak küçük bir olumsuzluğun ahalinin ve dolayısıyla vilayetin gidişatını etkileyeceği açık olduğundan hükümetin bu noktada alması gereken tedbirleri tayin ve tatbikte gazeteler fevkalade yapıcı bir rol oynuyorlardı. Örneğin 20 Temmuz 1923 tarihli nüshada vilayetin tarımına ilişkin oldukça geniş bilgilere yer veriliyordu. Yazıda; kış mevsiminin aşırı yağışlı geçmesinden ötürü senelik mahsulatta % 10'luk bir kaybın ortaya çıktığı, Tarsus ve Seyhan nehirleri arasındaki arazilerde ise 1'e 12 mahsul alındığı, bazı yerlerde çiçekten sonra kınacık hastalığının görüldüğü, çekirgelerin tarlaları istila ettiği yönünde çıkan haberlerin Adanalı çiftçileri de telaşlandırdığı, fakat Ziraat müdürlüğünün yaptırdığı tahkikat sonucunda vilayette böyle bir istilanın söz konusu olmadığı, buna karşın çekirge sayısının artmasına çok miktarda arazinin ekilmemesinin neden olduğu, yine de tedbir bağlamında çekirgelerin yumurtlama sahalalarının tespit edilerek yok edilmesi için çalışmalar başlatıldığı ve son olarak tarımsal makineleşmeyi artırmak üzere Adana vilayetine 20 kadar traktör ithal edildiği duyurulmaktaydı²¹.

Adana siyasi, askeri ve iktisadi öneminden ötürü hükümetin önemli isimlerinin ziyaretlerine ev sahipliği yapıyordu. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa ile Büyük taarruzun önemli komutanlarından Fahrettin (Altay) Paşa da 14 Mayıs 1923'te şehri ziyaret etti. "Bir Haftalık Adana" başlıklı yazıda söz konusu ziyaret ele alınıyordu. Paşaların polis, izci, mülki erkân ve kalabalık bir halk tarafından pek samimi bir şekilde karşıladığı, kendilerine çeşitli yemek ve çay ziyafetleri düzenlendiği ve Türk Ocağı'nı ziyaretleri esnasında kendilerine Yeni Adana başmuharriri Ferid Celal Bey tarafından bir nutuk irad edildiği haberde teferruatıyla veriliyordu²². Fevzi Paşa Türk ocağı ziyaretini takibe hatıra defterine yazdığı notta Türklüğün kökünün şarkta,

²¹ ALTUNYURD, C1, Sayı:3, 20 Temmuz 1339, s.48.

²² Paşaların ziyareti makalede şu cümlelerle okuyuculara duyuruluyordu: "Bu hafta Adana'mız cihan tarihinde emsaline pek az tasdik edilen muazzam İzmir zaferimizin amellerinden Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisimiz Müşir Fevzi Paşa Hazretleri ve kahraman kumandanlarımızdan Ferik Fahreddin Paşa Hazretlerinin teşrifleriyle sevinçli ve heyecanlı günler geçirdi. Paşa hazretlerini polis, izci, erkan-ı hükümet, kalabalık bir halk tarafından pek samimi bir şekilde karşıladılar. Paşa hazretleri istasyonda ihzar olunan bir mahalde bir müddet istirahat buyurduktan sonra otomobille Türkocağı'nı teşrif etmişler ve orada şereflerine Belediye tarafından bir akşam ziyafeti verilmiştir. 14 Mayıs gecesi Türkocağı tarafından ocakta şereflerine bir çay ziyafeti verilmiştir. Yeni Adana başmuharriri Ferid Celal Bey bir nutuk irâd etmişler ve Paşa hazretleri bu nutka çok mühim ve hararetli bir nutukla cevap vermişlerdir". ALTUNYURD, C1, Sayı:1, 15 Mayıs 1339, s.11.

iktisadi temellerinin ise sahillerde olduğuna dikkat çekerek bu sebeple Adana'yı Türkiye'nin en mühim temellerinden biri addettiğini, Türk ocağını da vilayetin inkılap merkezi olarak niteleyerek başarılar temenni etti. Fahrettin Paşa ise deftere Mondros mütarekesi gereği Adana'yı büyük bir hüznün içinde terk ederek Torosların kuzeyine çekilirken Adanalıların silaha sarılarak millete örnek ve memleketin kurtuluşunda mümtaz bir yere sahip olduklarını beyan etti²³.

Bütün bu haberlerden anlaşılıyordu ki, Gerek Gazi Mustafa Kemal Paşa ve gerekse diğer devlet erkânı Adana'ya büyük önem vermektedirler. Şehrin sorunları hakkında yetkililerden bilgi alırken mutlak surette Türkocağı'nı ziyaret ediyorlardı. Hatıra defterine yazılanlardan Türkocağı'nın milli mücadele yıllarında üstlendiği görevin bir benzerini yeni dönemde rejimin ve inkılapların halka anlatılması ve benimsetilmesi yönünde üstlendiği ve faaliyetleriyle devlet erkânının takdirini kazandığı ortaya çıkmaktadır.

Gazetede nüfus meselesinin devamlı surette takip edildiği yapılan haberlerden anlaşılıyordu. Nüfusun artırılması için Altunyurd yazı heyete başta olmak üzere bütün gazetelerin bir irşad vazifesi görerek yayın yapmaya çalıştıkları rahatlıkla söylenebilir. Ayrıca mübadele ve iskan meselelerine de ilgi gösterilerek mahalli hükümeti gereken tedbirleri alması hususunda uyarıyordu. Gazeteye göre gelen muhacirler asırlardır yaşadıkları toprakları bırakıp anavatana dönerken onların hayatları ve bekaları teminat altına alınmalıydı. Bunlardan vilayet ahalisinin ve mülki erkânın mübadele ve iskâna sıcak baktıkları sonucu ortaya çıkmaktadır²⁴.

Gazete, irfan ve sanat alanlarında yayın yapacağı ilkesinden hareketle ikinci sayısında "Halk Şiirleri" başlığı altında Karacaoğlan'ın "Gönül Derdleri" adlı şiirine yer verdi. Aynı yazıda Karacaoğlan'ın nereli olduğu tartışmalarını bitirmek üzere onun Çukurova'nın ve hatta bütün Türk dünyasının şairi olarak kabul etmek gerektiğine dikkat çekiliyordu²⁵.

²³ ALTUNYURD, C1, Sayı:2, 31 Mayıs 1339, s.20.

²⁴ ALTUNYURD, C1, Sayı:2, 31 Mayıs 1339, s.14.

²⁵ "Karacaoğlan bazen Silifke'de bazen de Adana'da doğup büyüdü derler bu iddiaların hiçbiri doğru değildir. Karacaoğlan'ı bir memlekete izâfe etmek yanlış bir şeydir. Karacaoğlan Silifke'de Toroslar'da, Ayntab'da dolaşmış bir Türkmen aşiretinin oğludur. Karacaoğlan'a Cenub Türkmenistan'ı şairi demek daha doğru olur". ALTUNYURD, C1, Sayı:2, 31 Mayıs 1339, s.23.

2- ALTINÖZ

Altınöz gazetesinin elde tek sayısının bulunması ve bundan hareketle mevcut nüshanın incelenmesi sonucunda onun genel yayın ilkeleri, haber çeşitliliği ve zaman içerisinde yaşadığı değişimi tespit etmek oldukça güçtür. Adana Hayat matbaasında basılan gazetenin sahibi ve başyazarı Şükrü Oğuz olup, kuruluş tarihi 5 Nisan 1924 (1340 idi. Yeni nüshası 5 kuruştan satılan gazetenin eski nüshaları ise 10 kuruştan ilgililere satılmaktaydı. “*Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde bırakılamaz.*” ifadesi logo olarak gazetenin sağ köşesinde bulunuyordu. Gazete başlığının altında “*Cumhuriyetperver yevmi gazete*” yazısı ve onun da altında tarihle birlikte “*Sabahları çıkar siyasi, ilmi, fenni, edebi Türk gazetesidir.*” cümlesi yer almaktadır. Gazetenin sol köşesinde ise sırayla; mesul müdürü Vasfi Polat, abonelik Türkiye için yıllık 1.000, altı aylık 550, Türkiye harici için yıllık 1.700, altı aylık 900 kuruş olduğu yazılıydı. Ayrıca sol köşede logo olarak “*Türklerin Alsas Loreni Antakya – İskenderun’dur*” ifadesi yer alıyordu²⁶. Reklam ve ilanlar son sayfada bulunuyordu ve büyük kısmı sağlıklı iştegal eden meslek guruplarına aitti. Gazetenin ilk sayfasında harici haberlerin yanı sıra Mersin, Tarsus ve Arabistan’a ilişkin haberlere de ayrı bir başlıkta yer veriliyordu²⁷.

Gazetenin ilk sayfasında Cenuplular’ın bayramı münasebetiyle Reis-i Cumhur Gazi Paşa 20 imzalı bir telgraf çekildi. Telgrafta Fransız işgalinin 600.000 Türk’ün hayatını mahvettiğine dikkat çekiliyordu: “*Fransızların mezalimine tahammül etmeyerek muahedeye kıyam eden ve köyleri ateşler içinde yanan altı yüz bin Türk kanlı yaşlarla idrak ettiğimiz bayramı tebrik eder müstakbel idrake-i inayet devletlerini bekleyerek muhterem ellerinizden öperiz.*” Cenuplu kadınlar namına Hatice hanım tarafından Latife Hanıma hitaben gönderilen telgrafta ise; “*Namussuz Fransızlar Türk kadınlarının namuslarına taarruz, köylerini ihrâk, mallarını yağmaladığından yiğitlerimiz harb ediyor. Esir yurdumuzun istihlâsı için bize vekaleten ulu zevcenizin ayaklarını öpmenizi altı yüz bin Türk namına rica gözyaşlarıyla idrâk ettiğimiz bayramı tebrik eyleriz*” denilmektedir²⁸.

İkinci sayfada “Hâlen mi Uykudayız” başlığıyla çıkan makalede Fransız işgaline yardım eden ve onlarla birlikte binlerce masum Türkün kanını akıtan komitacı Ermenilerin mutlak surette sınır dışı edilmeleri gerektiği fikri işleniyordu. Yazar, bir memleketin refah ve huzur içinde olmasının yolunun devlet ve toplum düzenini hiçe sayanların ve bu anlayışla

²⁶ ALTINÖZ, Yıl: 1, Numara: 27, 11 Mayıs 1340/1924, s.1.

²⁷ ALTINÖZ, Yıl: 1, Numara: 27, 11 Mayıs 1340/1924, s.4.

²⁸ ALTINÖZ, Yıl: 1, Numara: 27, 11 Mayıs 1340/1924, s.1.

her türlü cinayeti işleyenlerin küçük cezalar almasının yeterli olmadığını, bunların mutlaka sınır dışına çıkarılması gerektiğini savunuyordu²⁹.

3- TOKSÖZ

Toksöz, eski/Sabık Kastamonu Mebusu Abdulkadir Kemali tarafından çıkarılan günlük, siyasi, ilmi ve edebi niteliklere haiz bir gazeteydi. Abdulkadir Kemali Bey gazetenin aynı zamanda başyazarlığını ve müdürlüğünü de üstlenmişti³⁰. Adana'da çıkarılan bu gazete daha sonraları İstanbul'a taşındı. Logosu; “*Mevki iktidarı rütbelerde ve sandalyelerde değil yürüyen mefkûrelerdedir*” sözü idi³¹.

1924 yılında Millet Meclisi'nde muhalefet hareketi ortaya çıkınca Toksöz gazetesi de muhalefet cephesine geçmekte tereddüt göstermedi³². Takrir-i Sükûn Kanunu'nun çıkarılmasından iki gün sonra gazete kapatıldı³³. Abdulkadir Kemali Bey de tutuklanarak yargılanmak üzere 21 Haziran 1925'te Doğu İstiklal Mahkemesi'ne gönderildi³⁴. Fakat Mustafa Kemal

²⁹“*Bir memleket refah ve saadetini ihlâl edecek mikroplardan ne kadar muzır bulunursa o memleket halkı o derece saadet ve itminan-ı kalple yaşar. İçimizde bir takım maskeli serseriler vardır. Biz bunları dost ve her bir hususta sadık olarak tanımakta olduğumuzdan bunlara karşı her zaman âğuşumuzu sâfiyâne bir surette açık bulundurmaktayız. Maalesef fırsat gözlediği olan bu göze şimdiye kadar el altından zehirlerini saçmaktan bir dakika olsun geri kalmamakta oldukları görülüyor. Şu mukaddimeden sonra arz etmek istediğim mikroplardan biri de Ermenilerdir. Fransız işgali zamanlarında bu vatandaşların şehit ettikleri din kardeşlerimizin mübarek kanları henüz kurumamıştır. Muhitimizin herhangi bir taşını kaldıracak olursak altında şühedanın bütün kanları görülür... Bununla beraber eskisinden ziyade serbest olarak dolaşmakta ve her tarafta serbestçe muhabere ettiği işitilmektedir. Bu çok manidar görülüyor. Şimdiye kadar başımıza gelen felaketler hasebiyle milletimin bu kâbil hareketlere artık tahammülü kalmamıştır. İçimizde ayarın bulunmadığına emin ve mütemin bulunmamız için şüpheli her kim olursa olsun hududu milli haricine atmak zamanı çoktan gelmiştir. Bunu istemek milletin bir hakk-ı suhiridir. Binaenaleyh bu defada sükût emareleri müşahide edilecek olursa zengin Ermeniler şapkasından mülhakata da sirayet etmiş olacağına efkâr-ı umumiye'de bir kanaat hasıl olmuş olacaktır”.* ALTINÖZ, Yıl: 1, Numara: 27, 11 Mayıs 1340/1924, s.2.

³⁰ TOKSÖZ, Yıl: 1, 30 Ağustos 1340/1924, s.1

³¹ TOKSÖZ, Yıl: 1, 29 Kanun-i evvel 1340/29 Aralık 1924 s.1.

³² ŞAPOLYO, E. B. 1969: **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın**, Ankara, s.234.

³³ TOPUZ, H. 1973: s.140.

³⁴ TOPUZ, H. 1973: s.143.

Paşa'nın müdahalesiyle affedildi³⁵.

4- DOKTOR SESİ

Gazetenin ilk sayısı 1927 yılı Ocak (Kanun-i Sani) ayında yayınlandı. İmtiyaz sahibi, mesul müdürü ve başyazarı Operatör Doktor Cafer Tayyar Bey idi. Gazetenin baş tarafında yayın tarihi ve sayısına ilişkin bilgi yer alırken, hemen altında ise aylık, sıhhi ve halk gazetesi olduğu ifadesine yer verilmişti. İlk sayfasında/kapağında İki kafalı dört kollu ve dört ayaklı bir çocuk resmi bulunuyordu. Resmin hemen altında ise mündericat kısmı vardı. Sayfanın en altında ise Yeni Adana matbaasında basıldığı bilgisi yer alıyordu. İlk beş sayısı 16 sayfadan oluşan gazetenin 6. sayısından itibaren sayfa sayısı 8'e düşürüldü. Her sayfa iki sütundan oluşuyordu³⁶. Sayfa sayısının düşürülmesi yayın heyetinin arzuladığı okuyucu kitlesini temin edemeyerek masrafları kıstak istemesiyle açıklanabileceği gibi, konu ve haberlerini sadece sağlık alanıyla sınırlı tutan bir gazete için 16 sayfanın çok olduğu düşünülerek indirime gidilmesiyle de açıklanabilir.

Reklam ve ilanlar sağlıkla ilgili olup diğer gazetelerdeki gibi son sayfada bulunuyordu. Arka kapakta ise Türkiye için 120, yabancı memleketler için 170 kuruş yıllık abone bedeli isteniyordu. Gazetenin nüshası 10 kuruştan satılıyordu. Gazetenin idarehanesi Adana istasyon caddesinde Cafer Tayyar Bey'in muayenehanesi idi³⁷. Sağlık alanında yayınlanan gazete konuları sıtma, grip, frengi gibi konularda halkı aydınlatmaya çalışmıştır.

Cafer Tayyar Bey'in böyle bir gazete yayınlamaya neden karar verdiğini yine onun sözleri ortaya koymaktadır: "*Türk inkılâbı ve hal-i hazır idaremiz asri tekâmülün en yüksek seviyelerine muadildir. Kanunlarımız yüksektir. İlerlemek fikrimiz, teşkilatımız, iktisadiyatımız her gün Cumhuriyetimizin demir elleri ile Avrupa derecesine yaklaşıyor. Yalnız şurada maa't-teessüf söylemek mecburiyetinde. Biz ki içtimai, ferdi ve şahsi yaşayışta pek köylerdeyiz. Asilce ve ferden yükselmeliyiz. İçtimai, fenni, tıbbi Avrupa inkılâplarını da aynen kabul etmeliyiz ki Türkiye hakiki inkılâbına kavuşsun. Ahalimizin umumiyetle yemek yemeleri, yatmaları, istirahatleri, zevk ve eğlenceleri katıyen sıhhi değildir. Her gün hıfzı sıhhisizlik yüzünden binlerce vatandaş harab oluyor. Halkımızın yaşadığı, barındığı evler sıhhi değildir. Okumuş ve nur ilimle yoğrulmuş vatandaşlarımız Avrupalıların*

³⁵ ŞAPOLYO, E. B. 1969: s.235.

³⁶ DOKTOR SESİ, Yıl: 1, Numara:1, Kanun-i sani 1927, s.1.

³⁷ DOKTOR SESİ, Yıl: 1, Numara:2, Şubat 1927.

*yaşayışını kabul etmişlerdir. Muntazam yerler, muntazam yaşarlar, muntazam çalışıyorlar ve zevk ederler. Fakat ekseriyet ahalimiz pek fena vaziyet içtimaiye içinde çırpınıyor.*³⁸

Görülüyor ki gazetenin öncelikli hedefi halka daha sağlıklı ve temiz bir ortamı inşa etmenin ve yaşamının yollarını öğretmek olacaktı. Ayrıca Avrupa'daki en son hıfzısıhha, sosyal cereyanları takip ve halka takdim etmek, meslektaşların mesleki bilgisini düşünerek gazetenin bir kısmını tıbbi makalelere ayırmayı kendine görev edinmişti³⁹.

Cafer Bey çeşitli vakalardan ötürü evlere çağrıldığını ve gittiği evlerin alt taraflarında ahır bulunduğunu, ibadethanelerin açıkta ve avluda olduğunu, evlerin sağlıklı yaşamak için hiçte uygun şartları taşımadığına dikkat çekerek insanlar muayene olsa bile verem, sıtma ve frengi gibi hastalıklara yakalanmanın önüne geçilemeyeceğini vurguluyordu. Çünkü Avrupa'daki her ferдин hastalıktan korunmayı bildiğini, hastalığın nasıl meydana geldiğini ve ona yakalanmamak için ne gibi önlemler alması gerektiğini bildiğini belirterek Türkiye'de ise sıtma yüzünden bir çok insanın ölmesine rağmen bu konuda halkın bilgi yeterli bilgiye sahip olmadığını ve ferdi olarak hastalıklara yakalanmanın yollarının öğretilmesi gerektiğini savunuyordu⁴⁰.

Cafer Tayyar Bey bir doktor olmasının ötesinde ülkenin siyasi meselelerine de ilgi göstermekteydi. "Harf İnkılâbı" adını taşıyan makalesinde okur-yazarlık ile sıhhi mücadele arasında doğrudan bir bağ kurarak, sosyal ve fen alanlarında ilerlemenin yolunun Latin harflerinin kabulünden geçtiğini iddia etmekteydi: "*Türkiye'de içtimai hayatın ilk kademesi halkımızın umumiyet üzere okuyup yazmayı öğrenmesidir. Sıhhi mücadelelerde ancak yazı ile halk tenvir olunabilir. Maa't-teessüf şimdiye kadar halkımızın yüzde on beşi ancak okuyabilirdi. Çünkü Türk yazısı karma karışık öğrenilmesi müşkül Arap harfleri girdabına düşmüş idi. Bundan birkaç sene evvel Latin harflerini almayı düşünmek bile bir küfür telakki edilirdi. Halbuki umum medeni ve müterakki milletler Latin harfleri sayesinde gördüğümüz müterakkiyi elde etmişlerdir. Medeni milletler umumiyetle okuma yazma bilirlir. Bu da ancak Latin harfleri sayesinde kabil olabilmiştir. Sevgili Gazimizin arzularında Türk milletini umumiyetle okutmaktır. Bu sayede medeni milletlerle bir seviyeye yükselmiş oluruz.*

³⁸ DOKTOR SESİ, Yıl: 1, Numara:1, Kanun-i sani 1927, s.2.

³⁹ DOKTOR SESİ, Yıl: 1, Numara:1, Kanun-i sani 1927, s.3-4.

⁴⁰ DOKTOR SESİ, Yıl: 1, Numara:1, Kanun-i sani 1927, s.2-3.

Gazimiz bu hususu ancak Latin harfleri ile milletin ruhuna ilga edebilecektir. Gazi Paşamız Latin harflerini bize lütfetmekle Türkleri Avrupalılardan ayıran büyük mâniayı yıkmış oldular. Bundan sonra iptidayı tahsil mecburiyetini sıkı bir surette tatbik edebilirsek Türkler de maarıfte Avrupa ile rekabet edebileceklerdir. Muhterem Gazimiz Türk yazısı seferberliğinde daha büyük bir şiddet göstermek lütfunda bulunmuşlardır. Şimdiki halde memurin için yeni yazıyı öğrenmek mecburidir. Bu mecburiyet umum ahaliye kanunen teşmil edecektir. Gazimiz bu lütfu da bahsettiler. Yeni Türk yazısının faydalı tesirleri tesri edilmiş oldu. Biz de sıhhi irşâdâtımızı halka daha kolay yapabileceğiz. Yaşasın bize bu büyük yaşama surlarını bahşeden sevgili Gazimiz.”⁴¹

5- TÜRK SÖZÜ

1 Ocak 1924'te yayınlanmaya başlayan siyasi nitelikli Türk sözü'nün sahibi ve başyazarı Ferid Celal Bey'dir⁴². Mesul müdürlüğünü Dava Vekili Fahri Bey'in üstlendiği gazetenin matbaa ve idarehanesi hükümet konağı civarında düyun-u umumiye karşısındaydı. Yıllık abonelik ücreti Türkiye'de 1.000, altı aylığı 550 kuruş iken yurt dışında ise 1.500 kuruş idi. Gazete 4 sayfa ve her sayfa 6 sütundan oluşmaktaydı⁴³. İlk sayfada iç ve dış haberlere, ikinci sayfada ise en son gelişmeler (son saat ve son dakika haberler) ile günlük piyasa haberlerine de yer veriliyordu. Son sayfa sağlık, makine ve gıda reklam ve ilanlarına ayrılmıştı. Gazetenin mesul müdürlüğünü 1924-1928 yılları arasında sırasıyla Dava Vekili Fahri Bey, Ferid Celal Bey ve Baki Tonguç Bey üstlendi.

1966'ya kadar çıkarılan gazetenin yazı heyetinde çok tanınmış isimler görev almıştır. Bunlar içerisinde Mehmet Emin (Yurdakul), Hikmet Şevki, Mustafa Rahmi (Balaban), Mustafa Uluğ (İğdemir), Behçet Kemal,

⁴¹ DOKTOR SESİ, Yıl: 1, Numara:1, Kanun-i sani 1927,

⁴² TÜRK SÖZÜ, Yıl: 1, Numara: 11, 13 Kanun-i sani 1924, s.1; Ferid Celal Bey, 1894 yılında İstanbul'da doğdu. Adanalı Celal Ağa'nın oğludur. 1912'de liseyi, sonrasında ise İstanbul Hukuk Mektebini bitirdi. 1914 yılında yedek subay olarak askere alındı. Azerbaycan'da görev yaptı. Kurtuluş savaşında Adana'da direniş hareketlerine katıldı. Pozantı'daki askeri harb divanına atanan Ferid Celal, burada Yeni Adana gazetesinin başyazarlığını ve yöneticiliğini yaptı, daha sonra Türksözü Gazetesini kurdu. 1927 Urfa, 1930'da ise İçel Milletvekilliği yaptı. Milletvekilliği sırasında Ankara Halkevi başkanı oldu. Çeşitli gazete ve dergilerde öyküleri, yazıları ve Atatürk ile ilgili anılarını yayımladı. Bkz: ÇAĞININ TANIĞI YENİ ADANA 25 Aralık 1918- 25 Aralık 1996 79.Yıl, s.21; YURT ANSİKLOPEDİSİ C1, s.169.

⁴³ TÜRK SÖZÜ, Yıl: 1, Numara: 11, 13 Kanun-i sani 1924, s.1.

Arif Nihat Asya, Ali Rıza Yalkın, Taha Toros, Selahattin Sepici, Naci Akverdi, Hamdi Akverdi ve Rıza Polat Akkoyunlu sayılabilir⁴⁴.

Gazete, Türk yönetimini ve Türk inkılabını öven Avrupa menşeli haber ve makaleleri yayınlamakta büyük fayda addediyordu⁴⁵. Londra'da yayınlanan aylık bir dergide ise Türkiye'yi anlatan makalenin son devre ait kısımları "Mühim Bir Makale" adıyla yayınlandı. Makalede Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde Türkiye'nin çok hızlı değişim sürecine girerek batı ile müttefik olabilmesinin önündeki bütün engelleri kaldırmayı başardığı, fakat takip edilen yolun tamamen arızasız olmadığı, aksine çeşitli sıkıntılarının mevcut bulunduğu iddia ediliyordu⁴⁶.

Gazete, takrir-i sükun kanununun uygulamaları kapsamında

⁴⁴ YURT ANSİKLOPEDİSİ C1, s.166.

⁴⁵ Bir Yunan gazetesinin Mustafa Kemal Paşa ile ilgili yayını gazetede aynen şöyle yer almıştır: "Mustafa Kemal çok yüksek ve çok meşhur bir kumandan olmakla beraber misali nadir bulunur bir siyasetidir. Atina'da Patris gazetesinin İstanbul muhabiri Gazi Hazretlerinin İstanbul'a teşripleri münasebetiyle gazetesinde Mustafa Kemal'in muhtasar tercüme-i hali serlevhalı uzun bir mektup göndermiştir. Gazinin fotoğrafı ile birlikte neşr edilen mektupta ezümle der ki muhteşem Dolmabahçe Saray'ında yaz aylarını geçirmek üzere son günlerde İstanbul'a gelen Mustafa Kemal ikamet etmektedir. Nutukları, şenlikleri, zafer şarkıları bütün İstanbul'u yerinden oynattı. Üç gün üç gece gazinin marşı söyleniyor. Mustafa Kemali ilk defa Sarayburnu'nda parkta ikinci defa otomobillerle darülfünunu ziyarete giderken Galata köprüsünde gördüm. Mustafa Kemal kuvvet ve kudretini zafer ve galibiyetlerini nazara ve müstesna görüşe medyundur. Bu hakikati biz ne kadar itiraf etmek istemesek bile günün birinde tarih söyleyecektir". TÜRK SÖZÜ, Yıl: 5, Numara: 1216, 4 Temmuz 1928, s.1.

⁴⁶ "Gazi Paşa ile Türk milliyetperverlerinin sevk ve icbârıyla Türkiye'nin asrileştirilmesi ortaya yeni yeni meseleler çıkarıyor. Bunlardan biri ve şüphesiz en mühim yeni merkez hükümetiyle İstanbul arasındaki telifi kabul etmeyen görüş farkıyla Türkiye'nin bu kadar cebri ve bu kadar seri bir surette zaman ve mahiyetin çok hürmet ettiği eski adetten ayrılmak suretiyle göze almış olduğu tehlikenin vahametidir. Türk milliyetperverleri mevki iktidara geçtikten sonra Osmanlı imparatorluğuyla müttefik olarak görmemeye alıştığımız bütün adet ve usulleri kaldırdılar. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye müessesat-ı kadimesi üzerine Fransa konvansiyonunun birkaç senede eski idare üzerine tevciye ettiği hücumlardan daha kuvvetli hücumlar icra eyledi. Bir kalem darbesiyle Türkiye tarihinin bütün sahifelerini silip karalamak teşebbüsâtında bulunan müceddidlerin tarik hareketlerinin dümdüz, tamamen arızasız olduğunu iddia etmek yalnız bir cüret değil aynı zamanda bir gaflettir". TÜRK SÖZÜ, Yıl: 1, Numara: 297, 5 Mart 1925, s.2.

meslektaşlarına ilişkin gelişmeleri de yakından takip etti. Toksöz gazetesinin sahibi Abdulkadir Kemali Bey'in Diyarbakır'daki Şark İstiklali Mahkemesi'nin isyanı teşvik eden gazetelerin sahiplerinin mahkemeye celbine karar vermesinin üzerine Kemal Bey'e ilişkin gelişmeleri sayfalarında okuyucularla paylaşmıştır⁴⁷.

Gazete harf inkılabı kapsamında Türkocağı bahçesinde Maarif Emini İsmail Habib Bey tarafından verilen konferansı aynen yayınladı. İsmail Habib Bey inkılabı şu sözlerle destekliyordu: *“Türkçe’yi konuşan bir milletiz fakat bu lisanın yazısı var mı? Dünyün harfleri de yazısı da sarf ve bizim değil. On asırdır Türkçe’yi Arapça, Acemce ve Türkçe’den mürekkep böyle üç lisan mahluli ayrı bir lisan sandık. Türkçe bilmek demek bu üç lisanın kaidelerini bilmek demektir. Kim Arapça ve Acemce’yi en iyi buluyorsa o Türkçe’yi de en iyi bilendi. Türkçe öyle bir kuş imiş ki uçabilmek için ona Arapça ve Acemce’den iki kanat lazım gelirmiş. İşte derd bu idi. On asırdır bu güzelim Türkçe niçin irfan semalarında, kartal pervâzları yaparak uçamadı. Çünkü o kuşa yabancı kanat taktık. Hiç takma kanatla kuş uçar mı?”*⁴⁸.

6- MAARİF MECMUASI

15 Mart 1928’de ilk sayısı yayınlanan derginin sahibi ve yayın müdürlüğünü İsmail Habib Bey üstlenmişti⁴⁹. Yazı heyetinde ise şu isimler bulunuyordu: İsmail Habib, Eyüp Hamdi, Rıza Polad, Sevük Tigin, Nedim Şükrü, Niğdeli Muallim Hakkı, Mahmut Mesut, Rasihzade V. Feyzi, Mevtuzâde Osman, Hamdi Gökalp, Hadi Tuğrul, Gündüz Nadir, Ekrem Tok, Burhaneddin Sadık ve Baki Tonguç. Derginin idarehanesi Adana Muallimler Birliğinde Daire-i Mahsusa idi. Derginin nüsha fiyatı 10 kuruş olup buna ilişkin bilgi ise sol üst köşede yer alıyordu. Mecmuanın seneliği 220, altı aylığı ise 130 kuruş idi⁵⁰. Dergi on beş günde bir, Türksözü matbaasında

⁴⁷ TÜRK SÖZÜ, Yıl: 2, Numara: 386, 19 Haziran 1925, s.1.

⁴⁸ TÜRK SÖZÜ, Yıl:5, 29 Ağustos 1928, s.1.

⁴⁹ İsmail Habib (Sevük) Bey, 1892-1954 yılları arasında yaşamış öğretmen, edebiyatçı, gazeteci ve siyaset adamıdır. 1914’te memuriyete başlayan İsmail Habib Bey, mütareke günlerinde İzmir’e Doğru, milli mücadele yıllarında ise Açığsöz ve Yenigün gazetesinde yazarlık yaptı. Mart 1923’te Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Adana, Mersin, Konya gezilerine eşlik etti. Gözlemlerini Hakimiyet-i Milliye gazetesinde tefrika etti. 1927-1931 yılları arasında Adana Maarif Eminliği görevini yürütürken adı geçen Maarif Mecmuası’nı çıkardı. Bkz: COŞAR, Ö. S. 1964: s.33; İSMAIL HABİB SEVÜK Google com sitesi, , 04.12.2012.

⁵⁰ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:1, 15 Mart 1928, s.1.

basılıyordu⁵¹. Mecmuada eğitim haberleri büyük yer tutmakla birlikte güncel olaylar, tarih, sağlık ve ekonomiye ilişkin haber ve makalelere yer ayrılıyordu. Ayrıca halk şiirleri, nükteli fıkralar da yayımlanıyordu. Derginin boyutu 28 cm olup her bir sayfa iki sütundan oluşuyordu. Son sayfalarında yer alan reklam ve ilanlar genellikle ticaretle ilgilidir. Türkiye İş Bankası, Ziraat Bankası, Said Arif ve Umur Ticarethanesi, Tasrif Sandığı, İthalatçı ve İhracatçı, Kaputbezi-iplik, ve Sabun gibi imalathane ve markalar dergide öne çıkan reklam ve ilanlar durumundaydı⁵².

İsmail Habib Bey ilk sayıda yayınladığı “Mecmuayı Takdim” başlıklı makalede derginin adını neden “Maarif Mecmuası” olarak koyduklarına açıklık getiriyordu: “Bizim mecmuanın da ismi uzun ağır ve resmîyet kokulu bir mana taşıyor. Fakat ne zarar varsın isim güzel olmasın, oluyor ki müsemma hoşsa gitsin dedik: mecmuayı çıkaranlar buna çalışacaktır. Adana mıntıkası maarif mecmuası gibi hiç de beğenilmeyecek bir ismi kabul edişimiz sırf mecmuanın mukadderatını esaslı bir makama bağlamak arzusundan ileri geldi. Şahıslar ki fanidir, sadece şahıslara bağlanamaz bir mecmua olur ki şahsi tahvillerle fenaya uğrar mecmuaya o ismi vermek, onu şahsi fenalıklardan daha baki görmek istediğimizdendir. Mecmuanın birincisinde mıntika, maarif gibi kelimelerin bulunuşu mecmuayı kuru bir maarif ceridesi göstermesin diye. Açıkça söyleyelim ki bugün ki manasıyla maarif yalnız mektepçilik demek değildir; bir defa mektebin kendisi hayatın içine gökten zembille düşmedi; mektep küçülmüş bir hayat, hayat büyümüş bir mektep. Maarifçi denilen hüviyette dimağını yalnız mekteplilerin dört diyarı arasına kapayan değil idrakini hayata yayandır. Mecmuanın Maarif unvanını taşıması bu itibarla hayata makûs olmasını istemesinden ileri geliyor. Mademki hayatın her safhasında maarif ve maarifin bütün hüviyetinden hayat var. Her mecmuaya ilmi, edebi bedî gibi bir sıfat ilavesi mutâddır”⁵³.

İsmail Habib aynı makalede mecmuanın amacı hakkında şunları yazmıştır: “Bizim mecmua vatanın değil mahalliyetin, her yerin değil bulunduğu yerin hududu şamil değil mahdud, hüviyeti teslim değil müşâhid, ehli yüksekte değil toprakta bir mecmua. Bu söyleşimiz ilme ve edebiyata hürmettir. Yapamayacağımız şeyi yapmak yapılacak şeyleri küçültmek olur. İlmi olmayanın ilim amâlini ilme hakaret telakki ediyoruz. Bizim bütün hedefimiz şu: memleketi, muhiti ve hayatı aksettirmeye çalışmak. Mecmuaya

⁵¹ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:2, 1 Nisan 1928, s.16.

⁵² MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:1, 15 Mart 1928, s.16.

⁵³ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:1, 15 Mart 1928, s.1.

mücerred ve ilmâne yazılar değil kendimizi gören şentiyeye istinâd etmiş, havada değil yere ayak basmış hakikate yapışık yazılar görecek. Bunlar ilim olmasa bile ileride ilme malzeme olabilir. Mecmuanın mahalli oluşu vatan mefhumuna lakayd oluşu demek değildir. Vatan da hem terkîb hem tahlil var. Terkîb mana karşısında mahallicilik vatana düşmanlık yapmak olur. Diri diri ölüme atılan vatan her yerin birleşmesiyle kurtuldu. Kurtulan vatan her yerin yerelcilik yapmasıyla batar. Vatanın bir avuç toprağı bütün bir vatandır. Tahlil manasıyla mahalliyet, vatani bulmak değil vatana hidmettir. Eskiden haritada çok geniş bir vatanımız varken vatandan haberimiz yoktu. Eski medrese ilmi birçok şeyler bilir lakin kendimizi bilmezdi. Yeni ilim doğrudan birçok şeyler öğrendi lakin kendimizi görmedi. Milliyetin uyanmasıyla kendimize bakmayı anladık. Giden geniş ülkelere mukabil şimdi vatanda kendi ruhumuzu fetihle meşgulüz. Peki, bütün vatani nasıl bileceğiz? Vatani bilmek tahlillerden sonra bir terkîb yapmaktır: her yer kendini bilsin bütün vatan bilinecek. Bu mecmua kendi sahası dahilinde işte bu vazifeyi yapmak için çıkıyor. Artık hep biliyoruz ki ilmen asıl gücü kendimizdedir. Kendimizi bilmeden ilim aramak köksüz ağaçtan meyve beklemeye benzese gerek. Lazım ki uzaklardan evvel kendimize en yakın olan kendimizi görelim. Hem bu yakını görmek o uzağı görmekten şüphesiz daha kolaydır. Fakat muhakkak daha hayırlı”⁵⁴.

Gazi Mustafa Kemal Paşa beş sene önce Başkumandan sıfatıyla Adana’yı ziyaret ederken İsmail Habip Bey ise Yenigün muharriri ve ajans mümessili sıfatıyla bu seyahate iştirak etmişti. Seyahat sırasında Gazi’nin irad ettiği on beş nutku aynen kaydederek Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlamıştı. İsmail Habip Bey, maarif mecmuasını yayınladığı ilk sayıda söz konusu tefrikanın Adana’ya ait olan “Adana’ya Giriş”, “Adana’nın Sevinci”, “Altunyurd” ve “Halk Gecesi” adlı makalelerin bazı kısımlarını o günlerin hatırası olarak “Gazi’nin İlk Adana Seyahatinden Hatıralar” isimli makalede yayınlamayı vazife edindi⁵⁵.

İsmail Habip Bey’in bizzat dahil olduğu seyahatlere ilişkin izlenimlerini kaleme aldığı makale Türkiye Cumhuriyeti Tarihi’ni araştıranlar için çok değerli bilgiler içerdiğine kuşku yoktur. Çünkü Gazi Mustafa Kemal Paşa Adana’da kaldığı iki gün boyunca gerçekleştirdiği 20’nin üzerindeki ziyaret tek başına bile incelenmesi gereken bir konudur. İsmail Bey o günleri şöyle tasvir ediyordu: “Adana’da 48 saat kaldık. Bu müddet zarfında bu adedin yarısı kadar ziyaret yaptık. Bu ziyaretlerin yarısı

⁵⁴ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:1, 15 Mart 1928, s.1.

⁵⁵ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:1, 15 Mart 1928, s.8.

kadar da çay ve yemek ziyafetleri gördük. Yirmiden fazla ziyaret, ondan fazla ziyafet bütün bunları istiâb içinde 48 saatlik bir müddet iki gün Adana'da geçen hayatımız programdan programa bir uçuştur... Bütün halk iki gün bütün dükkanlarını kapamış, bütün ticaretini bırakmış, bütün işleri unutmuştu. Bütün Adana iki gün gündüz, gece kendini coşkun, dalgalı, nurlu bir bayrama atmıştı. Gülmeyen yüz yok, düşünen fert yok. Bazen gözlerde yaş görüyorsak sevinçten bazen hıçkırığa boğaz ve sesler işitiyorsak saadettendi. İki gün her yerde halka müthiş bir izdihamı her geçtiğimiz her vardığımız yerde binlerle ve binlerle elin avuçlardan değil ruhlardan kopan alkışları binlerle ve binlerle hançerenin sadece dudaklarda değil kalpten dökülen şabaşları. Kalplerin içinden kaynayarak, ısınarak bir lav gibi sıcak, bir lav gibi temiz, kükremiş fethalardan çıkan lavlar gibi coşkun tezahürler”⁵⁶.

İsmail Habip Bey, Gazi Paşa'nın köylülerle sohbeti için ise şu notu düşmüştü: *“Paşa'nın sağında solunda karşısında hep çiftçiler var. Sarıklarının en temizini takmışlar, şalvarlarını giymişler hep Paşa ile kırk yıllık ahbap gibi konuşuyorlar. Gazi Paşa nutuk söylememek hususundaki mazeretini ve azmini en kati surette anlatmıştı. Biraz rahatsız ve sesi kısıktı. Nutuk söylemeyecek kısa bir teşekkürle iktifâ edecekti. Fakat hakikaten kısık olan sesi açıldı. Bunu yapan nedir? Kısılan sesi açan, söylemeyi söyleten sakini coşturan hangisidir? Bunu bu salonun içindeki hava yaptı. Bunu onun karşısındaki halkın ruhu yaptı. Bunu o halkın ruhundan çıkan büyüklük yaptı. Aynı yerde esnafların çay ziyafetinde aynı Paşa'ya bir buçuk saat daha nutuk söyledi”⁵⁷.*

Mecmuanın ilk sayısında Adana'nın iktisadi durumuna özel bir ilgi gösterilerek oldukça geniş bilgilere yer verilmiştir. O devrin Adanasında tarımın ve çiftçinin sorunlarını ele alan makale sanki bugünleri anlatan, tasvir etmektedir. Bugün dahi Türk köylüsünün bilinçli tarım, makineleşme ve verim vs. sorunlarla uğraşıyor olması kat edilen mesafe hakkında ciddi kuşkuvarın doğmasına neden olmaktadır:

“Adana Çukurova, vatanımızın belli başlı iktisadi merkezlerinden biridir. Mustafa Kemal Paşa beş sene önce Türk Ocağında söylediği nutukta üç büyük nehirle sulanan Çukurova'nın yalnız tek başına bir devleti zengin etmeye kafi olduğunu söylemişti. Adana'nın zenginliği vatanın her tarafında söylenir. İstatistiklerde de en çok zirai makine kullanan yerin Adana

⁵⁶ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:1, 15 Mart 1928, s.9

⁵⁷ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:1, 15 Mart 1928, s.11

çiftçileri olduğu belirtilmektedir. Lakin işin dışı başka, içi başka manzaralar aks ettiriyor. Mesela Adana'da büyük bir iktisadi cereyan, birçok fabrika, balyalar taşıyan birçok arabalar, kamyonlar var. Fakat servetin ne kadarı kalıyor, ne kadarı yabancıya gidiyor. Misal toprak münbittir. Lakin toprağa hem hububat, hem de onu müteakip pamuk ekiliyor. Birincisi toprağın üst tabakalarındaki gıdayı alıyor, ikincisi derin köklü olduğundan toprağının altını kemiriyor. Bu da derdin diğer biri. Yine misal Adana çiftçisi en çok zirai makine kullanmaktadır. Asri ziraat güzel fakat makine hâricden, benzin hâricden, yedek alet hâricden yapılan istihsale mukabil yapılan bu ithalatın tespiti nedir? Acaba makine ziraatindeki kâr zarardan fazla olmasın işte derdin mühim diğer biri. Yine misal Adana çiftçisinin mütemadiyen yeni arazi almayı bir hastalık derecesine çıkardığını görüyoruz, arazisini çoğaltmak iyi fakat bunu faizli para ile yapmak iyi mi? Adana iktisadiyatının böyle bir çok meseleleri böyle bin bir derdi var. İktisadiyat denilen ilim bize hariç yıldız kadar uzak ve meçhul bir ilimdir. İktisadiyat ilmini öğrenmeden vatani mesud ve müreffeh edemeyeceğiz. Adana'nın bir çok münevver çiftçileri, fabrikatörleri, bankacıları var. Hayatın içinde, dertlerin içinde yaşıyorlar. Hepsinin ticariyeleri ve müşahedeleri ortaya atılsa bütün memleketin bu en hayati şeyleri açıkça konuşulsa vatana bundan hayırlı hizmet mi olur. Mecmuamız bütün alakadarları bu en meşkûr vazifeye davet ediyor. Artık hep iman edelim ki bildiklerimizi saklamakla vatana hizmet edemeyiz. Mecmuamız bu hususideki yazıları şükran ve nimetle kabul edecektir.⁵⁸

Ziraat Mühendisi Rasihzâde imzasıyla ikinci sayıda yayımlanan "Adana Mıntıkasının Zirai ve Sınai İstikbali" başlıklı makalede Adana merkez olmak üzere bütün çevre bölgenin zirai durumu hakkında değerlendirmeler yapıyordu: "Adana mintikasının ziraat alanında büyük bir kabiliyet göstermiş ve bu gelecek için ümit verici bir durumdur. Silifke, Mersin, Adana, Cebel-i Bereket vilayetlerinden oluşan Adana mintikasının mesâha-i sathıyyesi takriben kırk bir bin km yani kırk beş milyon dönüme yakındır. Bu sahanın yarısından az fazlası yani hemen 26 milyon dönümü ekilmeye elverişlidir. Pek muhtelif irtifâ'a ve iklimlere malik olan bu topraklarda yapılacak çiftçiliğin cinsi ve şeklini tespit ederek ona göre direktif vermeye gayret etmek ziraat ve zirai iktisad mütehassıslarımızın ilk işi olmalıdır. Çünkü bu kadar muhtelif iklimlere malik olan bir mintikanın mahsulat ve sanayinin de ona göre muhtelif mütenevvi olması tabiiyat icabındadır. Bu mesele çok büyük bir itina ile sennüd edilmelidir. Kazancını

⁵⁸ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:1, 15 Mart 1928, s.13.

*ve zirai istikbalini yalnız bir tek bu nevi ziraat ve sanata inhisâr ettirmek kadar tehlikeli bir şey olamaz*⁵⁹.

Derginin ikinci sayısında ise İsmail Habip Bey'in Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın seyahatinin Mersin'e ilişkin izlenimlerini aktaran yazısı dikkat çekiyordu. İsmail Habip Bey "Mersin'de Dört Saat" başlıklı makalede mübadele kapsamına alınmadığı için Mersin'de çok sayıda yerli hıristiyan unsur ile yabancı uyrukluların bulunduğu tespitine yer vererek Belediyenin hazırladığı ziyafette Gazi Paşa'nın, ziyafet sofrasında Belediye reisinin oturması gereken mevkide yabancı temsilcilerden birinin oturduğunu görünce kızdığını ve halka hitaben "*Memleketimize sahip değilsiniz Mersinliler! Memleketinize sahip olunuz.*" uyarısında bulunduğunu yazıyordu⁶⁰.

Maarif Mecmuası'nın yayın hayatına başlaması Hakimiyet-i Milliye gazetesinin 15 Mart tarihli nüshasında takdirle karşılanmış ve bunu içeren haber derginin ikinci sayının onuncu sayfasında aynen yer almıştır⁶¹.

Altıncı sayıda sıtma mücadelesine başlanıldığı 1925'te konuyla ilgili olarak Adana Sıtma Mücadele Mıntıkası Reisi Ekrem Tok Bey'in vermiş olduğu konferans yayınlandı. Konferanstan hareketle makalede; sıtmanın önemine, tarihçesine ve sıtma ilacının keşfine, hastalığın mahiyetine ve tedavi suretlerine değinildi. Ayrıca sıtmanın dünya ve Türkiye'de yol açtığı tahribat, hükümetin aldığı tedbirler ile sıtma mücadelesinde her ferдин bilmesi gereken hususlara yer verildi. Mecmuanın verdiği bilgilere göre Türkiye'de sıtmadan dolayı kaç kişinin hastalandığı ve bunların ne kadarının öldüğü tam olarak belli değildir. Cumhuriyetten önce sıtmaya ilişkin kesin bir istatistik yoktur. Bu konuda büyük eksiklerine rağmen ordunun hazırladığı istatistikleri güvenilmek durumundadır. Buradan hareketle dünya savaşını kapsayan dört senede Türk ordusunda 461.803 sıtma vakası yaşanmış ve bunlar içinde 23.359 asker sadece sıtmadan ötürü ölmüştür. İstiklal muharebelerinde ise askerlerin % 49'unun sıtmalı olduğu ordu sıhhiyesince kayıt ve tespit edilmiştir⁶².

Ekrem Bey'in verdiği bilgilere göre Adana'da 1923-1924 (R.1339-1340) tarihleri arasında sıhhiye müdüriyetince yaptırılan kan muayenelerinin

⁵⁹ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:2, 1 Nisan 1928, s.6.

⁶⁰ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:2, 1 Nisan 1928, s.11

⁶¹ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:2, 1 Nisan 1928, s.10.

⁶² MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:6, 31 Mayıs 1928, s.13-16.

% 80'ninde ve muayene edilen insanların % 90-95'inde ise sıtma vakasına tesadüf edilmişti. Aynı tarihlerde Cebel-i Bereket sıhhiye müdüriyeti raporlarında sıtma oranının % 90 olduğu görülmüyordu. 1915'te Ceyhan havalisinde yapılan incelemede 335 hane ve 2.250 nüfus mevcutken, sıtma mücadelesine başlandığı 1925 yılında ise bölgede 184 hane ve 914 nüfus kalmıştı⁶³.

İsmail Habip Bey, devrin ruhuna uygun şekilde inkılapları destekleyen bir çizgi izlemiştir. Türksözü gazetesi muhabirleriyle harf devrimine ilişkin yaptığı mülakatı dergisinde yayınlarken inkılaba şu sözlerle destek veriyordu: *“Lisanımızın mahiyetine vakıf her akli başında münevver zaten takdir ediyordu ki Arap harfleriyle Türkçe'yi medeni lisanların seviyesine çıkarmak mümkün değildir. Her millette lisan bir vasıta iken bizde ölüyordu. Sanki bu dünyaya yalnız lisanımızı öğrenmek için gelmiştik. Hem de mezara kadar çalışıldığı halde yine tamamen öğrenilemeyen bir lisan kim tamamen doğru yazabilirdi. Ve kim hiç yanlışsız okuduğuna emindir. Latince harflerle mukabilini görmeden hangi ismi doğru okuyabiliyoruz? İşin fecâatine bakınız ki böyle mezara kadar öğrenilemeyen bu lisan dünya üzerindeki lisanların en kolay, en ahenklisi, en mazbût kaidelisidir. Bu güzelim lisanı böyle en çetin ve sert şekle sokan dert Arapça ve Acemce'nin kendi kaideleriyle gelip güzel Türkçe'mizin içine bağdaş kurmasından neş'et etti. Son zamanlarda lisanı sadeliğe doğru götürüyorduk. Arapça ve Acemce terkîbleri atmağa başlamıştık. Fakat bunlar tarlada fena ve zehirli ağacın yalnız dallarını kesmek gibidir. Asıl kökü çıkarıp atmak lazımdır. İşte Arap harflerinin atılışı işi kökünden halletti. Mazi asıl şimdi tam manasıyla yıkılıyor”⁶⁴.*

Görülüyor ki, harf inkılabı, alfabenin değiştirilmesinin ötesinde Türkçe'nin Arapça ve Farsça'nın etkilerinden kurtarılması olarak değerlendiriliyordu. Harf değişikliğinin aynı zamanda 10 asırlık bir medeniyetten kopmak anlamına geldiği ve bunun bir milletin hayatında neleri değiştirebileceği üzerinde kafa yorulmadığı gibi, Arapça ve Farsça kelimelerin atılmasından sonra doğacak boşluğun nasıl doldurulacağı ve batılı dillerden muhtemel kelime akışının nasıl düzenleneceği hususlarına değinilmemekteydi. İsmail Bey, harf değişikliğini savunurken düşünce ve duygularını dile getirmek için başvurduğu cümleler onun meseleye bir dil meselesi olarak değil, bir rejim meselesi olarak baktığı izlenimi veriyordu.

⁶³ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:6, 31 Mayıs 1928, s.16.

⁶⁴ MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:12, 31 Ağustos 1928, s.1.

7- GÖLGE

26 Kanuni evvel 1341/26 Aralık 1925'te ilk sayısı yayınlanan Gölgenin sahibi ve başyazarı Mehmed Rasim Bey, idarehanesi ise Adana'da Hayat Matbaası idi. Fiyatı 5 kuruş olup, yıllık abone ücreti 250, altı aylığı ise 150 kuruş olarak belirlenmişti. Başlığın altında haftalık olduğu vurgulanan dergi, 8 sayfadan oluşuyordu⁶⁵.

Derginin ön yüzünde bir mündericat kısmı mevcut olup buradan anlaşıldığı üzere yazıların/makalelerin büyük kısmı Mehmet Rasim Bey tarafından kaleme alınıyordu. Diğer gazete ve dergiler gibi bu dergide de reklam ve ilanlar son sayfada yer alıyordu. Fakat ilanlar diğerlerinden farklı olarak kültürel ve ticari ağırlığa sahipti. Hayat matbaası, Adana Türk Ziraat Anonim Şirketi, halı ve rakı reklamlarının yanı sıra Mehmed Rasim Bey'in Fransızca ve Türkçe öz dersler verebileceği belirtiliyordu⁶⁶.

Mehmet Rasim, neden böyle bir dergi çıkarmak istediğini, onu buna yönelten nedenlere açıklık getirirken Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki kadronun hayata geçirdiği inkılapların desteklenmesi gerektiğinden hareketle, her münevver ve aydınının bu değişim karşısında ikileme düşmek yerine inkılapların faydalarını ve memlekete getireceği huzur ve saadeti elinden geldiği kadar çevresine anlatma mecburiyetinde olduklarını ifade ediyordu. Rasim Bey'e göre cahil kafalarda öyle anlayışlar gelişmişti ki, bunları kazımak için memleketteki bütün aydınlara mühim bir aydınlatma vazifesi düşmektedir. Bu güne kadar bu hususta ciddi ilerleme sağlanamadığından şikayetçi olan Rasim Bey, memleketin çeşitli yerlerinde bir iki vatan haini veya siyasi ihtirası malik kişinin cahil insanları kandırarak yanlış yola sevk edebildiğine dikkat çekiyordu⁶⁷.

⁶⁵ GÖLGE, Yıl:1, Numara:1, 26 Kanun-i evvel 1341/26 Aralık 1925, s.1.

⁶⁶ GÖLGE, Yıl:1, Numara:2, 5 Kanun-i sani 1926, s.1.

⁶⁷ "Gölge Mecmuası daha evvel çıkacaktı; çıkamadı. Hatta geç çıkmasını icap ettiren hususi manalar da vardı. Fakat içinde yaşadığımız günlerin ehemmiyeti mesud hadiselerin baş döndüren sürati o günde duyduğumuz tatlı ve cazib alaka ile daha ziyade gecikmeyi bir hissizlik telakki ettik. Dahî Gazi'nin Türkiye'de açtığı yeni içtimai ufuklarına kadar istikbâle âid vaadlerle dolu... Hurâfât ve bâtil itikâdlar, pek kıymetli Reis-i Cumhuriyetimizin ve pek azimkâr başvekilimiz İsmet Paşa'nın işaretleriyle mâziye karışırken her münevver ve düşünebilen kimseye tertib eden vazife yalnız her mütekârane bir minnetle ikilemek değil bu muazzam inkılâbın faydalarını ve memlekete vereceği saadetleri elinden geldiği kadar muhite izah etmek, usanmadan anlatmak olmalıdır. Cahil kafalarda öyle ki gelişmiş itikâdlar vardır ki bu itikâdları kazımak için memleketimizdeki bütün

Mehmet Rasim, Yemen’de yazdığı “Yurda Veda”, Türkiye’de yazdığı “Uzak Diyarlarda” ile İstiklal harbini konu eden “Hicrandan Sonra” adlı romanlarını “Kara Yıllar” adıyla birleştirerek ilk sayıdan itibaren mecmuada yayınlamaya başladı. Mehmet Rasim kitaplarında Balkan Harbi’ni, Yemen günlerini ve İstiklal Harbi’ni kendi gözüyle anlatıyordu⁶⁸.

İkinci sayıda Adana’nın kurtuluş yıldönümü münasebetiyle “5 Kanun-i Sani” adıyla bir makale yayınlandı. 5 Ocak tarihini anlamlı kılan şey; zaferin doğrudan doğruya Adana vilayetinin kendi evlatlarının kahramanlığının eseri olmasıdır. Adanalılar bu güne ulaşmak, ellerinden hile ve desiselerle alınan yurtlarını düşmandan kurtarmak için büyük fedakârlıklara katlanarak, kahramanca mücadele etmişlerdir. Her türlü mahrumiyete katlanarak yıllarca süren çetin mücadeleyi idame ettiren ve başarıya ulaşan insanların ne kadar yüksek seciyeli ne derece temiz ruhlu oldukları beyan edildi. Makalenin sonunda Gazi Mustafa Kemal Paşa’yı rehber ettiği için Cenab-ı Hakka hamdedilerek Adanalıların bayramı tebrik edildi⁶⁹.

münevverlere mühim bir tenvîr vazifesi tahammül ediyor. Bu vazifenin layığıyla ifâ edilmesindedir ki her işte Erzurum’da, Rize’de iki serseri yobaz beş on cahil adamı yanlış yola sevk etmeye bir ya da birkaç siyasi ihtirasçı gizli gizli propağandalarla muhite dedikodu yaymaya muvaffak oluyor. Asıl garibi bu dedikodulara istinâd etmeyi bir meziyet zanneden bir mebus çıkıyor, mecliste şapka meselesi meydana getirmek istiyor. Bu Paşa bilmiyor ki ittihaz ettiği hatt-ı hareketle ancak beş on cahilin ve birkaç hain içine birkaç dakikalık bir tesisli veriyor. Diğer taraftan da bütün münevverleri kendisine düşman ve hatta lanet ediyor. Şapkanın, feshin dinimizle vicdaniyatımızla ne alakası olabilir! Üç dört gün evvel şeref tiyatrosunda oynayan tiyatrocular pandomima fesle çıkıyorlar. Esnaf gençleri olan yüzlerce seyirci derhal feslere karşı yuhala bağırıyorlar. Oyuncularda oyun da bile fese tahammül kalmadığını anlayarak başlarına derhal şapka geçiriyorlar. Bu ne canlı bir hadisedir ve Gazinin kararlarının halkın ruhuna ne kadar vukufla verildiğine şahittir. Müttefiklerimiz sulh başı etmeli ve imlada, ilimde müşterek bir kinle teşkil eylemeli ki münafıklar ve Teceddüd krizler Cumhuriyet ve teceddüd kuvvetini daha iyi hissetsin. Ve gayr-i münevver halkımız da daha inşirahla daha itimatla doğru yolda yürüsün biz bu düşüncelerimizin sevkiyle mecmuamızın intişarını tecil ettik.”. GÖLGE, Yıl:1, Numara:1, 26 Kanun-i evvel 1341/26 Aralık 1925, s.3.

⁶⁸ GÖLGE, Yıl:1, Numara:1, 26 Kanun-i evvel 1341/26 Aralık 1925, s.3.

⁶⁹ “Bugün munkarız addedilen Türk devletinin mirasçılardan biri sıfatıyla cenup topraklarımıza istila eden Fransız hükümetinin çekilmek mecburiyetinde kaldığı bizim için pek şanlı olan gündü. Bugünün Adana için kıymetini artıran ve Adana’ya husus bir şan temin eden ciheti, bu zaferin doğrudan doğruya Adana

Mehmet Rasim aynı sayıda “Gazi Sayesinde” adıyla çıkan makalesinde ise Türk’ün saltanatı yıkarak milli hâkimiyeti kurduğunu ve kendi kendini idare ettiği sürece daima yükseleceğini yazıyordu. Böyle düşünmeyi Türkiye’nin iktisadi zenginliğine, asayişini düzenlemesine, adliyedeki eksikleri gidermesine ve imar faaliyetlerindeki başarılarla bağlıyordu. Lozan konferansından üç sene sonra iç siyasette yaşanan büyük değişimin arkasında Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın yol göstericiliği yatmaktaydı⁷⁰.

8- RESİMLİ ADANA

1926 yılında Adana Hayat Matbaasında yayın hayatına başlayan Resimli Adana’nın sahibi ve başyazarı Muzaffer Timurtaş, mesul müdürü Lütfullah Osman idi⁷¹. Dergi 8 sayfadan ve her sayfa üç sütundan oluşmaktadır. Birinci sayfanın sağ üst köşesinde tarih, matbaa ve adres gibi derginin künye bilgileri bulunuyordu. Başlığın hemen altında siyasi niteliği olmadığına dikkat çeken “Gayri siyasi haftalık mecmua” ifadesi yer alıyordu. Sol üst köşede ise Türkiye için 250, harici memleketler için 350 kuruş yıllık abone ücreti isteniyordu⁷².

İlan ve reklamlar ise 3. ve 8. Sayfalarda yer almakta olup genellikle kırtasiye ve doktor ilanlarını kapsamaktaydı. Derginin yayın amacı ortaya konurken kasaba ve köylerin okuyuculara tanıtımı, yörelerin sosyal ve kültürel durumu hakkında yazılara yer verileceği beyan ediliyordu: “*Şehir, kasaba köylerimizin resimlerini neşrederek karilerine tanıtmak arzusundadır. Şehir, kasaba ve köylerden gönderilecek resimlerle ahval-i içtimaiye ve âdet hakkındaki yazılar nüshalarımıza derc olunacaktır. Resimli Adana, mektep talebesine bir sütun tahsis eylemek ve burada çalışan, efendi ve hanımların resimlerini derc etmek istiyor. Mekteb idarelerin bu*

---

vilayetinin kendi evlatlarının kahramanlığının eseri olmasıdır. Adanalılar bu şanlı günü yaratmak, ellerinden hile ve desiselerle alınan yurtlarını düşmandan kurtarmak için ne kadar fedakârlıklarla kahramanlıklarla çalışıyor. Aç, çıplak her türlü mahrumiyet içinde senelerce süren bu çetin mücadeleyi idame etmek ve neticesinde muvaffak olmak için o mücadeleye girişen insanların ne kadar yüksek seciyeli ne derece temiz ruhlu olmaları iktizâ eder. Bu asil ruh Türk ruhu idi. Ve bu ruh haksızlığa, esârete karşı Anadolu’nun her tarafında olduğu gibi Toroslarda, Adana ovalarında böyle mucizekâr hareketler kahramanlıklar yaddetti”. GÖLGE, Yıl:1, Numara:2, 5 Kanun-i sani 1926, s.1.

⁷⁰ GÖLGE, Yıl:1, Numara:2, 5 Kanun-i sani 1926, s.4.

⁷¹ RESİMLİ ADANA, Yıl:1, Sayı: 2, 1 Mayıs 1926, s.1-2.

⁷² RESİMLİ ADANA, Yıl:1, Sayı:2, 1 Mayıs 1926, s. 2

*hususta muavenetini rica eder*⁷³.

Muzaffer Timurtaş, “İsraftan İflas Doğar” makalesiyle Adana’daki ekonomik durumunu ele alarak israfın halkı faiz girdabına sokarak vilayetin iktisadi gücünü zaafa uğrattığını vurguluyordu: “Adana’da alabildiğine bir israflar gidiyor. Hesabını bilenler, sarfiyatını kazancı ile karşılaştırmağa çalışanlar pek az. Filhakika Adana, zengin bir muhittir. Burada sarf edilen para diğer mahallerde sarf edilenden fazladır. Fakat tedkik edilecek olursa görülecektir ki sarfiyat daima varidâtı tecavüz eylemektedir. Bunun bu halini, bu memleketin istikbâli üzerindeki neticesi elbette çok fecidir. Kazancının bir miktarını artırıp yarın için saklamayanlar dünyanın en bedbaht adamları sırasına geçerler. Halbuki kazancın bir miktarı arttırılmadığı istikbâl için bir hazırlıkta bulunamadığı gibi kazanılan miktarı kemalen sarf etmekle de kalınmıyor. Adana’nın hakiki vaziyetini ve iç yüzünü bilenler bu vaziyet, bu karışıklık önünde titremektedirler. Doğrusunu söylemek gerekirse adana derin bir uçuruma doğru gitmektedir. Hiç kimsenin vaziyeti, maliyesi yerinde değildir. Faiz Adana’yı alt üst etmek üzeredir”⁷⁴.

9- MİLLİ MEFKÛRE

Muallimler ve muallimeler cemiyetinin yayın organı olarak 15 günde bir çıkan derginin imtiyaz sahibi ve mesul müdürü Ali Haydar Bey idi. Abone ücreti yıllık 240, altı aylığı 120 kuruştı. İlmî, fennî, sanat alanlarında yayın yapacağı vaadeden dergi 8 sayfa ve her sayfa üç sütundan oluşmaktaydı. Reklam ve ilanlar eğitim ve sağlık ağırlıklı olup son sayfada yer alıyordu⁷⁵. Yazarları arasında Abdulkadir Kemali, Mehmet Rasim, Mehmet Emin, Ertuğrul Emin ve Ahmet Hilmi Beyler bulunuyordu. .

İlk sayıda “Adana’nın Muhterem Halkına” adlı makalede Ali Haydar Bey Türkiye’de savaşın sona erdiğini ve ilim-medeniyet sahasında yeni bir mücadelenin başladığını ifade ederek milletin buna uygun donanması gerektiğine dikkat çekiyordu: “İçinde bulunduğumuz şu müthiş asır her milletin hakk-ı hayatını münhasıran kendi kudretinden aldığı hakikati bir daha ispat etmiş oldu. Bizim niçin Avrupa’dan merhamet beklemenin bir manası olamaz. Çünkü yaşamak isteyen bir millet yalnız kendi azmine, kendi imanına kendi fedakârlığına istinâd eder. Bugün milli hudutlarımız dahilinde istiklalden ve mesut yaşamaktan başka bir şey düşünmek istemiyoruz.

⁷³ RESİMLİ ADANA, Yıl:1, Sayı: 2, 1 Mayıs 1926, s.4.

⁷⁴ RESİMLİ ADANA, Yıl:1, Sayı: 2, 1 Mayıs 1926, s.1.

⁷⁵ MİLLİ MEFKÛRE, Yıl:1, Numara:1, 3 Mart 1338, s.1.

Binaenaleyh iki seneden beri gösterdiğimiz azim ve fedakârlık ve metanet bizim de hakk-ı hayatımızın muhafazası için lazım olan kudreti haiz bulduğumuzu yar ve ağyara tasdik ettirdi. Evet, çekilen bütün eskiler ihtiyar edilen bütün fedakârlıklar, dökülen bütün kanlar hep memur ve bütün abadan bir vatanın oldu. Mesut bir milletin efradı olarak yaşamak ve yaşatmak gayesini temin edebilmek içindir. Fakat meydan-ı harpte kazanılan muzafferiyetlerden sonra bu cidal-ı azim nihayet hitam bulacak hakkı hayatını kaniyla kazanan milletimiz için yeni bir devre açılacaktır. Bu devrede kılıçlar kınlarına, süngüler yerlerine girecekler vazifelerini kitaplara, kalemlere bırakacaklardır. Lakin millet bu yeni sürede mücehhez olarak çıkamazsa mücadele-i hayatta yine temin-i muvaffakiyet mümkün olamaz”⁷⁶.

10- YENİ ADANA

Milli mücadele döneminde çıkan en önemli gazetelerden biri de Adana’da yayımlanan “Yeni Adana” gazetesidir. 17 Aralık 1918’de Mersin, 21 Aralık 1918’de Adana, Fransız kuvvetleri tarafından işgal edildi. İşgale karşı milli çeteler kurulurken diğer taraftan da işgalin haksızlığını kamuoyuna duyurmak için gazeteler çıkarıldı. Bu gazetelerden biri de öğretmen Ahmet Remzi ile Yozgatlı Avni’nin 25 Aralık 1918’de Adana’da çıkarttıkları “Adana”dır⁷⁷. İşgalin haksızlığını savunan Adana gazetesine ilk tepki 5 Aralık 1918’de yayın hayatına başlayan Ferda gazetesi ve sahibi Ali İلمي tarafından yapıldı⁷⁸. Gazete üç sayı neşrettikten sonra işgal kuvvetleri tarafından kapatıldı. Ahmet Remzi ve arkadaşı Avni Bey gazeteyi “Yeni Adana” adıyla yayımlamaya devam etti. Gazetenin 8. sayısından sonra gazete Fransız işgal kuvvetleri tarafından süresiz olarak kapatıldı⁷⁹. Bir müddet sonra gazete Pozantı’da tren yolunda bulunan bir vagon içerisinde şapoğraf ile basıldı⁸⁰.

Fransızların Adana’yı terk etmeleri üzerine gazete 27 Kasım 1921’de Adana’da çıkarılmaya başlandı. Muharrirleri, Ferid Celal Güven, Celal Sahir, Muzaffer Timurtaş, Refi Kerem, Naci Ahmet Verdi, Hacı Gülek,

⁷⁶ MİLLİ MEFKÛRE, Yıl:1, Numara:1, 3 Mart 1338, s.1.

⁷⁷ COŞAR, Ö. S. 1964: s.66-67.

⁷⁸ İSLAM, İ. 2009: “**Milli Mücadele’ye Muhalif Bir Gazete: Ferda**”, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(), 158-174.

⁷⁹ “ÇAĞI’NIN TANIĞI YENİ ADANA” 25Aralık 1918-25 Aralık 1996 79. Yıl, s.19.

⁸⁰ ŞAPOLYO, E. B. 1969: s.208.

İbrahim Pıllan'dı⁸¹.

Gazetenin sahibi ve sorumlu müdürü Ahmet Remzi Bey 1892 yılında Adana'da doğdu. Adana öğretmen okulunu bitirdi. Ahmet Remzi Bey, askerlik görevini yedek subay olarak yaptıktan sonra Adana'ya döndü. Mütarekenin ilk günlerinde Suriye'den Adana'ya gelen Yıldırım Orduları Grub kumandanı Mustafa Kemal Paşa'nın Adanalı gençlerle yaptığı toplantıya katılan Ahmet Remzi Bey o günden mücadele hazırlığına başladı. 25 Aralıkta ilk gazeteyi çıkardı. Ahmet Remzi Bey kuva-yı Milliye'nin teşkilatlanması içinde büyük çaba harcadı. 1946 seçimlerinde CHP Seyhan milletvekili olan Ahmet Remzi Bey 7 Ekim 1951'de geçirdiği trafik kazası sonucunda hayatını kaybetti⁸².

Gazetenin ilk başyazarı Avni(Doğan) Bey 1892 Yozgat doğumludur. 1910 İstanbul Sultanisi'ni 1913'te mülkiyeyi bitirdi. Milli mücadele döneminde Boğazlayan ve Ereğli kaymakamlığı görevlerinde bulundu. Cumhuriyet döneminde politikaya atıldı. 1925 yılında Şark İstiklal Mahkemesinde gazetecilerin yargılandığı davada savcılık görevini üstlendi 1965 yılında hayatını kaybetti⁸³.

Kurtuluş savaşından sonra Adana'da yayımlanmaya başlayan "Yeni Adana" Cumhuriyet Döneminin ilk gazetesidir⁸⁴. Gazete başlığının sağ tarafında yayın tarihi, matbaa ve idaresinin Adana'da Abidin Paşa Caddesinde Daire-i Mahsusa telgraf Adana Yeni Adana- Posta kutusu :41 ve ayrıca nüshasının 5 kuruş olduğu günü geçmiş nüshaların ise 20 kuruş olduğu yazılıdır.gazete başlığının altında yevmi gazete akşamları neşr olunur yazılıdır⁸⁵. Sol tarafında ise müdür ve Baş Muharrir Muzaffer Timurtaş, kaçınıcı sene olduğu kaçınıcı numara olduğu yazılıdır. Abonelik şeraiti Türkiye için 3 aylık 400, 6 aylık 700, senelik 1200; Hariç için 3 aylık 800, 6 aylık 1300, senelik 2200, şehir dahilinde 100 kuruş olarak belirtilmiş. Abone ilan ücreti peşin alınır yazılıdır⁸⁶. 4 sayfa olan gazetenin ilk sayfasında iç ve dış haberlere yer verilmiş, ikinci sayfasında ise genellikle bölgesel haberler

⁸¹ ŞAPOLYO, E. B. 1969: s.166.

⁸² "ÇAĞI'NIN TANIĞI YENİ ADANA" 25Aralık 1918-25 Aralık 1996 79. Yıl, s.21

⁸³ "ÇAĞI'NIN TANIĞI YENİ ADANA" 25Aralık 1918-25 Aralık 1996 79. Yıl, s.21

⁸⁴ YURT ANSİKLOPEDİSİ CI, s.166.

⁸⁵ YENİ ADANA, 9 Ağustos 1927, Numara:1773, s.1.

⁸⁶ YENİ ADANA, 13 Nisan 1928, Numara: 1948, s.1.

olup Mersin, Tarsus, Hatay, Ceyhan, Osmaniye ile ilgili haberler geniş şekilde yer tutmuş⁸⁷. Üçüncü sayfada borsa ve son dakika haberlerine yer verilmiş. İlanlar üçüncü sayfadan itibaren verilmeye başlanmış son sayfada devam etmiş⁸⁸. Verilen reklam ilanları genellikle sağlık, tarım araçları ve eğitim alanlarındandır⁸⁹.

30 Ağustos 1928 tarihli gazetede ilk sayfada Zafer Bayramı ile ilgili kutlamalara ve Gazi Mustafa Kemal Paşa ile ilgili övgü dolu cümlelere yer verildi. o günün başlığı ise şu şekildedir : “30 Ağustos Türk milletine ilk hülasa müjdesini verdi. Birkaç gün sonra Yunan ordusu denize döküldü. Bugünün amillerini hürmetle ve minnetle yad ederiz”⁹⁰.

Eğitim, sağlık, ekonomi alanlarında yapılan yeniliklere gazete yazılarıyla destek vermiş. Buna verilecek en güzel örnek ise Millet mektepleri ile ilgili olan haberlerdir. Bir sayısında Millet mekteplerinin açıldığını heyecanla duyurmuş ve şu cümlelere yer verilmiştir: “Millet mektepleri talebesi dün akşam Namık Kemal mektebinde içtima etti. Nutuklar irat edildi. Herkesin kalbinden okumak, ümmilikten kurtulmak taşıyor ve okunuyordu. Vali Bey Efendi Maarif Erkânı, polis müdürü ve diğer bazı zevatta içtima iştirak etmişlerdi. Vali Bey Efendi memlekette bütün halkı okutmak için millet mekteplerini açtı, siz de seve seve geliniz, okuyunuz sizi seve seve okutacağız”⁹¹. 7 şubat 1929 tarihli sayıda ise “Millet Mekteplerinde Faaliyet” adlı başlıklı yazıda ise millet mekteplerine il ve ilçe genelinde kayıtları şu şekilde belirtmiştir: “Vilayetimizde ve mülhakatında 15 bin dört kişi okuyor. Faaliyet devam etmekte ve talebe mevcudu gittikçe artmaktadır. Şehir dahilinde 54 kadın, 74 erkek dershanesi vardır. Bu dershanelere 2092 hanım, 3057 erkek devam etmektedir. Köyleriyle beraber Adana mülhakatının Millet mekteplerinin adedi 154, talebesi 6350’dir. Yalnız Fefe kazasında 11, dershanede 400, Kadırlı’da 31 dershanede 1503, Karaisalı’da 25 dershanede 2527, Kozanda 29 dershanede 1993, Saimbeyli’de 40 dershanede 2231 müdavim mevcuttur. Mülhakat ve şehrimizde 99’u hanımlara mahsus olmak üzere 280 dershane ve 5726 olmak üzere 15 bin dört talebe bulunmaktadır. Bu yekun Adana’mızın Maarife ve bilgiye gösterdiği ehemmiyeti bildirmek itibariyle şayanı

⁸⁷ YENİ ADANA, 13 Nisan 1928, Numara: 1948, s.2.

⁸⁸ YENİ ADANA, 13 Nisan 1928, Numara: 1948, s.3.

⁸⁹ YENİ ADANA, 4 Mayıs 1928, Numara: 1966, s.4.

⁹⁰ YENİ ADANA, 30 Ağustos 1928, Numara: 1988, s.1.

⁹¹ YENİ ADANA, 2 Kanuni sani 1929, Numara: 2095, s.1.

iftihardır”⁹².

Adana'nın Fransız kuvvelerinden kurtuluşunun yıldönümü olan 5 Kanuni sani 1929 tarihli sayıda ilk sayfada bayram sevinci şu cümlelerle ifade edilmiş: “*Büyük bayramın mübarek olsun kahraman Adanalı Toroslar'dan Adana'ya inildiği gün cihan anlamıştı ki Türk İzmir'e de Edirne'ye de gidecektir. Yeni Adana Adanalıya Adana'yı kazandıran ve Türk vatanına dünyaya bedel bir parça bağışlayan ses ve göz sahibini o sesin ilhamına ve gözüün işaretine tabi olanları minnet ve muhabbetle selamlar tebci ve taktis eder*”⁹³.

1965 yılında Amerika Gazete Sahipleri Vakfı tarafından Dünya Basın Başarı ödülüne layık görülen ilk ve tek Türk gazetesi oldu. 21 Nisan 1965'te Newyork'ta düzenlenen törende ödülü Çetin Remzi Yüreğir'e veren Arjantinli ünlü gazeteci Dr. Alberto Gainza Paz şöyle demiştir: “*Bu ödül bir kere daha bir gazetenin büyüklüğünün, sayfalarının sayısına ve tirajın miktarına bağlı olmadığını göstermiştir. Bir gazetenin büyük olması için bir sürü baskı makineleri koleksiyonuna değil, fakat bir ruha sahip olması gerekir.*”⁹⁴

SONUÇ

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Adana yerel basınında sayısal ve içerik itibarıyla bir artış ve zenginlikten söz edilebilir. Diğer vilayetlerle kıyaslandığında Adana'nın bir adım önde olduğu görülmektedir.

Altunyurd, Maarif Mecmuası, Altınöz, Toksöz, Doktor Sesi, Gölge, Resimli Adana ve Türk Sözü gibi gazete ve dergileri Adana'nın tarihi, ekonomisi, siyaseti ve kültürel yapısı hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Ayrıca vilayette yaşanan sorunlara değinilerek çözüm yolları aranmıştır.

Dönemin ruhuna uygun şekilde basının çok büyük kısmı inkılapların yanında yer alarak, yeniliklere Avrupa'yı yakalamak, batı ile Türkiye arasındaki farkın ve engellerin kaldırılması noktasında büyük önem atfedilmiştir.

⁹² YENİ ADANA, 7 Şubat 1929, Numara: 2127

⁹³ YENİ ADANA, 5 Kanuni sani 1929, Numara: 2098, s.1.

⁹⁴ CUMHURİYET'E GİDEN YOLDA ADANA 1918'DEN 1998'E, EKİM 1998, YENİ ADANA GAZETESİ YAYINI, s.37.

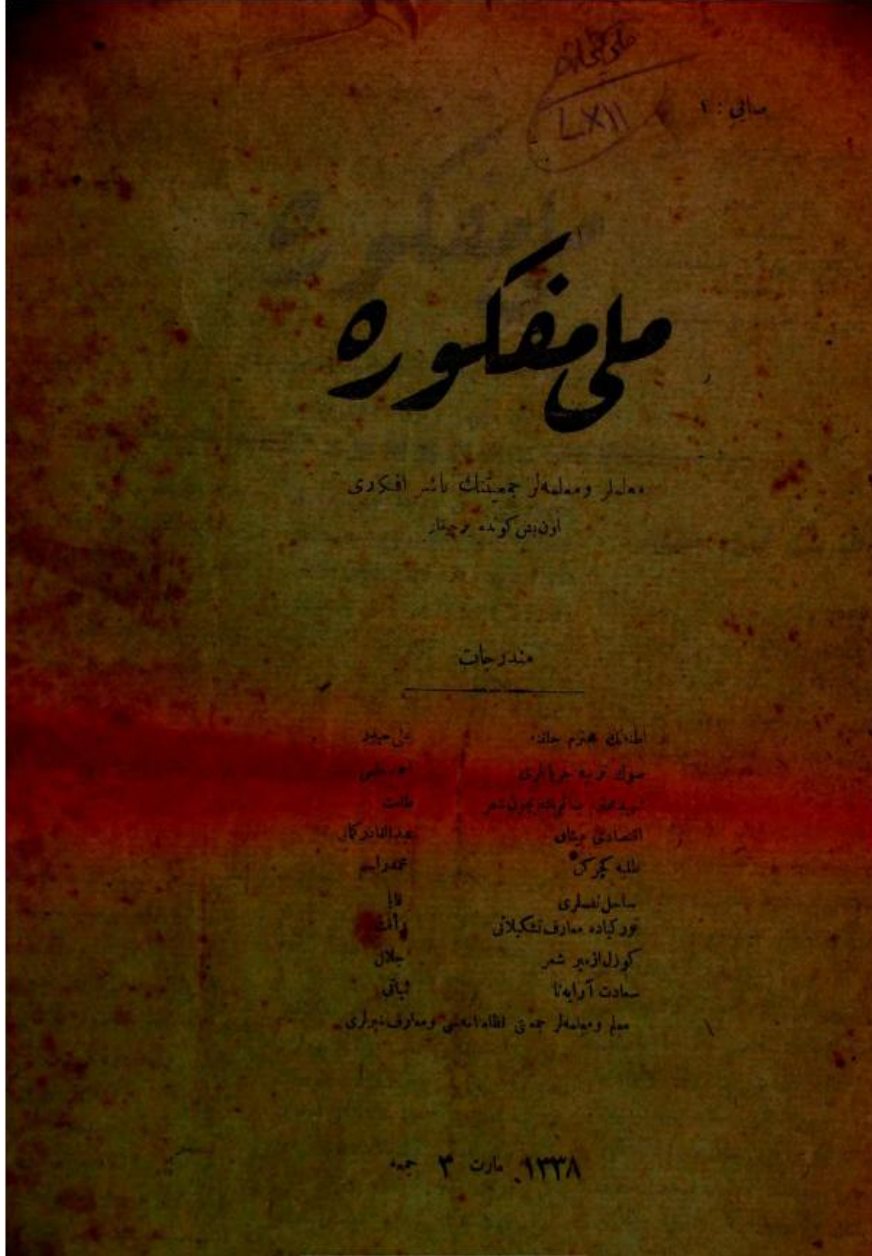
Gazete ve dergiler Adana'nın kurtuluş günü olan 5 Ocak'ın anlamını, milli mücadeleyi, işgal esnasında halkın sıkıntıları ve direnişi konu edinen çok sayıda makaleye yer vermişlerdir.

Atatürk dönemi Adana basınında Türkiye'nin büyük kalem ve fikir üstatları yer almıştır ki bu durum Adana'nın sosyal, kültürel ve iktisadi önemiyle alakalıdır. Gazetelerin yayın süreleri dikkate alındığında ciddi bir okuyucu kitlesinin bulunduğu ve bu kitlenin gazetelerin yayınlarını desteklediklerini göstermektedir.

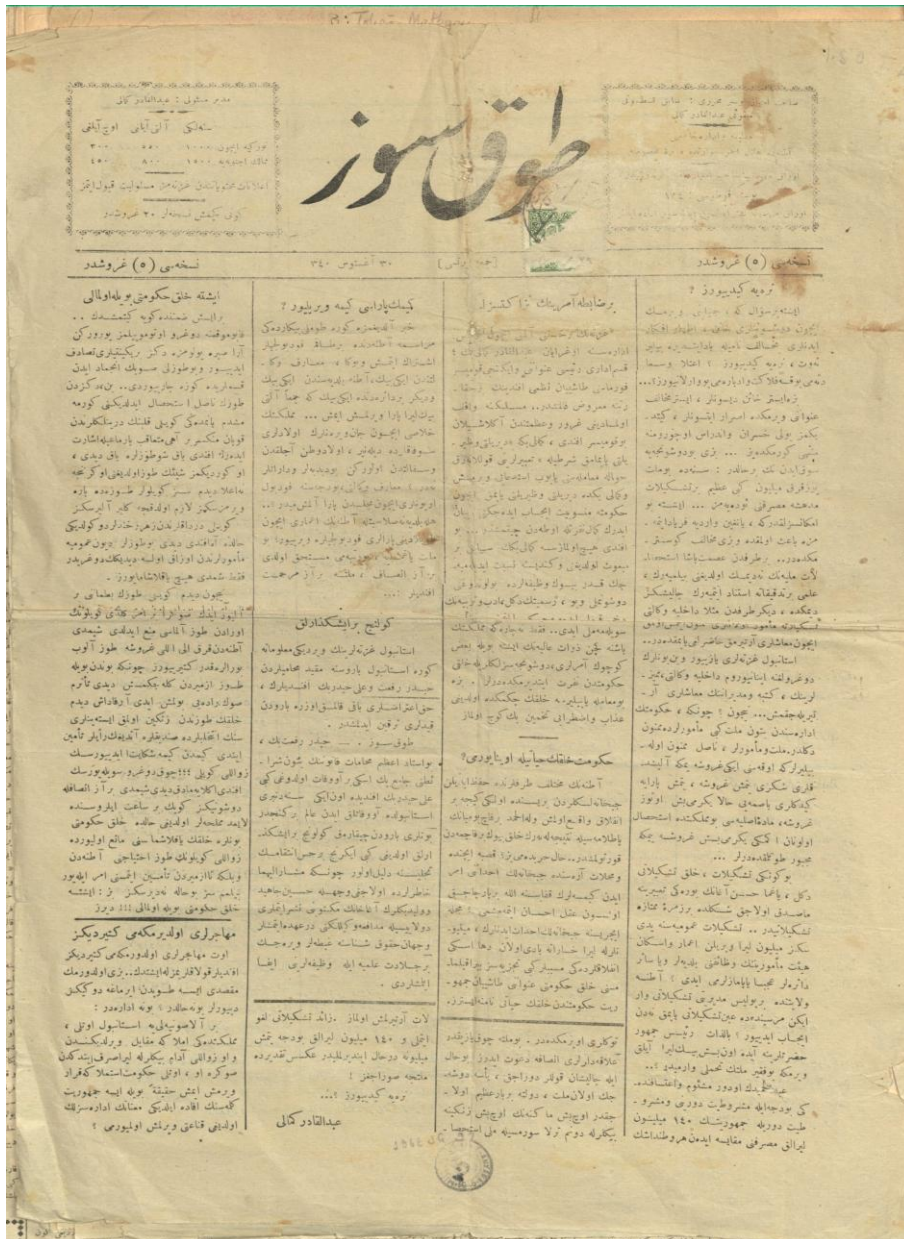
KAYNAKLAR

- AKALIN, G. 1998: **Milli Mücadele Döneminde Adana Basını**, Adana.
- AKBULUT, D. A. 1991: **Albayrak Olayı**, Erzurum.
- ALTINÖZ, Yıl: 1, Numara: 27, 11 Mayıs 1340/1924.
- ALTUNYURD, C1, Sayı:1, 15 Mayıs 1339.
- ALTUNYURD, C1, Sayı:2, 31 Mayıs 1339.
- ALTUNYURD, C1, Sayı:3, 20 Temmuz 1339.
- AYDIN, M. 1992: "**Yerel Basın ve Habercilik**", Yerel Basın Kurultayı Bildiriler 15-17 Mayıs 1992, Adana.
- BAŞAK, T. 2000: **Milli Mücadele Günleri'nde Cevat Dursunoğlu**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- BAYRAK, H. 1999: "**Milli Mücadele'de Trabzon Basını ve İstikbâl Gazetesi**", Trabzon Tarihi Sempozyumu, Trabzon, s.563-567;
- BODUR, F. 1996: **Yerel Basında Yönetim ve Örgüt Yapısı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir.
- COŞAR, Ö. S. 1964: **Milli Mücadele Basını**, İstanbul.
- CUMHURİYET'E GİDEN YOLDA ADANA 1918'DEN 1998'E, EKİM 1998, YENİ ADANA GAZETESİ YAYINI.
- ÇAĞININ TANIĞI YENİ ADANA 25 Aralık 1918- 25 Aralık 1996 79.Yıl, s.21;
- ÇAPA, M. 1992: "**Milli Mücadele Döneminde İstikbâl Gazetesi**", Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:10, s.140-160.
- DOKTOR SESİ, Yıl: 1, Numara:1, Kanun-i sani 1927.
- DOKTOR SESİ, Yıl: 1, Numara:2, Şubat 1927.
- GÖLGE, Yıl:1, Numara:1, 26 Kanun-i evvel 1341/26 Aralık 1925.
- GÖLGE, Yıl:1, Numara:2, 5 Kanun-i sani 1926.
- GÜNERİ, S. N. 1999: **Hatıra Defteri**, (Yayına Hazırlayan: Ali Birinci) İstanbul.
- İSLAM, İ. 2009: "**Milli Mücadele'ye Muhalif Bir Gazete: Ferda**", Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 12.

- İSMAİL HABİB SEVÜK Google com sitesi, , 04.12.2012.
- KONUĞÇU, E. 1992: **Selçuklulardan Cumhuriyete Erzurum**, Ankara.
- MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:1, 15 Mart 1928.
- MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:12, 31 Ağustos 1928.
- MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:2, 1 Nisan 1928.
- MAARİF MECMUASI, C1, Yıl:1, Sayı:6, 31 Mayıs 1928.
- MİLLİ MEFKÛRE, Yıl:1, Numara:1, 3 Mart 1338, s.1.
- MUTLU, E. 1998: “**Yerel Basın ve Demokrasi**”, II. Yerel Medya Eğitim Semineri, Trabzon, s.100.
- ÖZKAYA, Y. 2011: “**Cumhuriyet Döneminde Görsel ve Yazılı Basın**”, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Ankara, s.224.
- ÖZTÜRK, Y. 1992: “**Yerel Anadolu Basını**”, Yerel Basın Kurultayı Bildiriler15-17 Mayıs 1992, Adana s.149.
- RESİMLİ ADANA, Yıl:1, Sayı: 2, 1 Mayıs 1926.
- SELVİ, H. 2000: **Milli Mücadelede Erzurum**, Ankara.
- ŞAPOLYO, E. B. 1969: **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın**, Ankara.
- TİPİ, B. 1992: “**Yerel Basının Önemi**”, Yerel Basın Kurultayı Bildiriler 15-17 Mayıs 1992, Adana, s.21.
- TOKSÖZ, Yıl: 1, 29 Kanun-i evvel 1340/29 Aralık 1924 s.1.
- TOKSÖZ, Yıl: 1, 30 Ağustos 1340/1924, s.1
- TOPUZ, H. 1973: **100 Soruda Basın Tarihi**, İstanbul.
- TÜRK SÖZÜ, Yıl: 1, Numara: 11, 13 Kanun-i sani 1924.
- TÜRK SÖZÜ, Yıl: 1, Numara: 297, 5 Mart 1925.
- TÜRK SÖZÜ, Yıl: 2, Numara: 386, 19 Haziran 1925.
- TÜRK SÖZÜ, Yıl: 5, 29 Ağustos 1928, s.1.
- TÜRK SÖZÜ, Yıl: 5, Numara: 1216, 4 Temmuz 1928.
- URAL, S. 2005: “**Ali Galip Olayı'nın Milli Mücadele Taraftarı Gazetelerdeki (Albayrak ve İrade-i Milliye) Yankıları**”, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, V/29-30, Ankara.
- VURAL, A. M. 1999: **Yerel Basın ve Kamuoyu**, Eskişehir.
- YENİ ADANA, 13 Nisan 1928, Numara: 1948.
- YENİ ADANA, 2 Kanuni sani 1929, Numara: 2095.
- YENİ ADANA, 30 Ağustos 1928, Numara: 1988.
- YENİ ADANA, 4 Mayıs 1928, Numara: 1966.
- YENİ ADANA, 5 Kanuni sani 1929, Numara: 2098.
- YENİ ADANA, 7 Şubat 1929, Numara: 2127.
- YENİ ADANA, 9 Ağustos 1927, Numara:1773.
- YURT ANSİKLOPEDİSİ C1.

TOKSÖZ

RESİMLİ ADANA

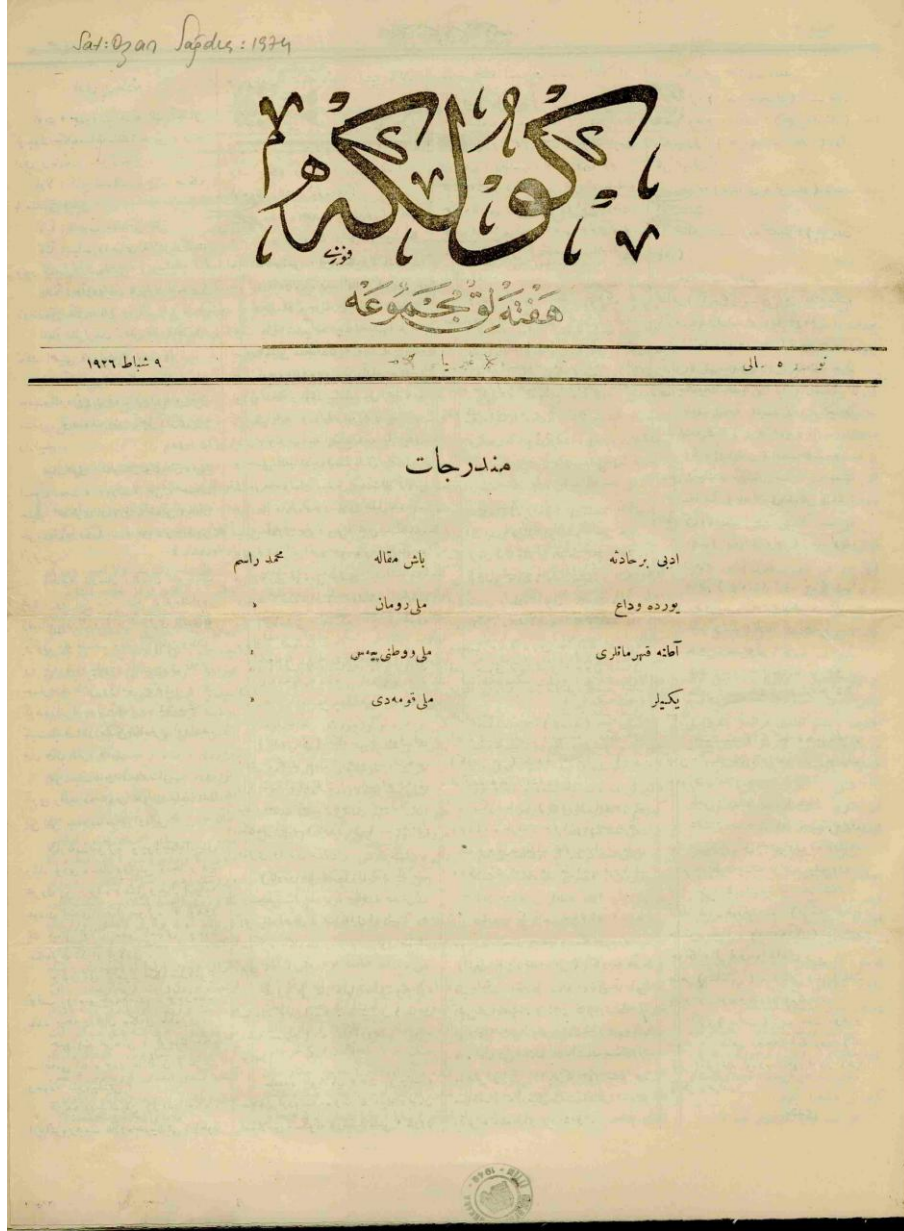

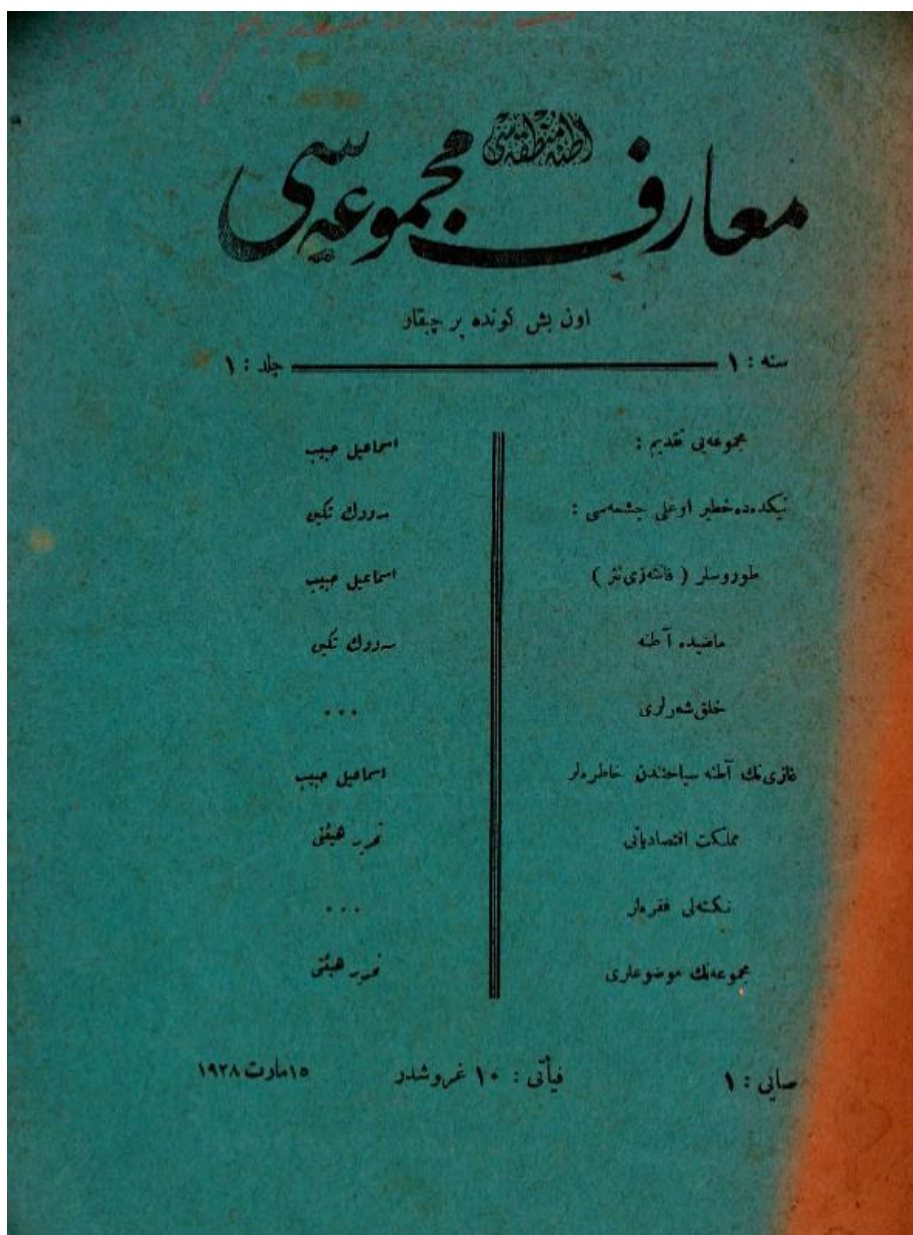
TÜRK SÖZÜ

ALTINÖZ

MAARIF MECMUASI

ALTUNYURT